

Archeologisch onderzoek te Mechelen – Sint-Janshof

**Bracke Maarten
Bouckaert Kevin**

AS – 10 – 12

Opdrachtgever:
Willemen General Contractor NV
Boerenkrijgstraat 133
2800 Mechelen

Opgraving

Vergunningsnummer : 2010/077
Datum aanvraag: 02/03/2010
Naam aanvrager: Maarten Bracke
Naam site: Mechelen – Sint-Janshof

Inhoudstafel

1. Inleiding
 2. Historisch en archeologisch kader
 - 2.1. Historisch kader
 - 2.2. Cartografische bronnen
 - 2.3. Archeologisch kader
 3. Onderzoeksdoelstellingen
 4. Onderzoeksmethode
 5. Landschappelijke en bodemkundige situering
 - 5.1. Algemeen
 - 5.2. Geologie en geomorfologie
 - 5.3. Bodemopbouw
 6. Onderzoeksresultaten
 - 6.1. Algemeen
 - 6.2. Archeologisch vooronderzoek
 - 6.3. Onderzoeksresultaten Sint-Janshof
 - 6.3.1. Vóór kloosterperiode (late middeleeuwen/14de eeuw – begin 16de eeuw)
 - 6.3.1.1. Late middeleeuwen / 14de eeuw
 - 6.3.1.2. 15de-begin 16de eeuw
 - 6.3.2. Kloosterperiode (eind 16de-18de eeuw)
 - 6.3.3. Na kloosterperiode (19de-20ste eeuw)
 7. Conclusie
- Dankwoord
- Bibliografie
- Bijlagen

1. Inleiding

Op vraag van het Agentschap R-O Vlaanderen – entiteit Onroerend Erfgoed werd in opdracht van Willemen General Contractor NV vanaf 1 april 2010 t.e.m. 7 mei 2010 een archeologische opgraving uitgevoerd door projectbureau Archaeological Solutions bvba tussen de Sint-Janstraat en de Van Hoeystaat, het zogenaamd Sint-Janshof. Het terrein ligt in de historische kern van Mechelen, tegenover de Sint-Janskerk (cfr. Afb. 1). Dit onderzoek kadert in de plannen van de bouw van een nieuwbouwproject met bijbehorende ondergrondse parking (ca. 3000m²) met 70 parkeerplaatsen, bergplaatsen en een fietsenberging. De huidige bebouwing (BUSO Sint-Jansschool) wordt gesloopt, met uitzondering van de gevel aan de zijde van de Sint-Jansstraat, en vervangen door 47 wooneenheden, waarvan 23 langs de Sint-Janstraat, 18 in het binnengebied (2 blokken van elk 9 appartementen) en 6 langs de Van Hoeystaat.

Afb. 1: Luchtfoto van het onderzoeksgebied (bron: google maps)

De bodemingrepen die gepaard gaan met de bouw van de ondergrondse parking zijn dusdanig dat het de verstoring van het archeologisch erfgoed met zich mee brengt. Daarom werd door het Agentschap R-O Vlaanderen – entiteit Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid bepaald dat een archeologische opgraving wenselijk was, aangezien het vooronderzoek dat op dit terrein plaatsgevonden heeft, op 3 en 4 november 2008, voldoende archeologische resten opgeleverd heeft.

Het archeologisch onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Willemen General Contractor NV op de percelen die kadastraal bekend zijn als St.-Janstraat, Van Hoeystraat en binnengebied Mechelen, afd. 1, sectie B, nr. 151RS. De opgraving beperkt zich tot het binnengebied, waarbij het plangebied een totale oppervlakte heeft van ca. 1,5 ha. De opgravingen werden uitgevoerd tussen 1 april 2010 en 7 mei 2010 en dit door projectarcheoloog Maarten Bracke, in dienst van het projectbureau Archaeological Solutions bvba.

De begeleiding en bijkomende advisering gebeurde door Bart Robberechts en Liesbeth Troubleyn van de stedelijke dienst Archeologie Mechelen en mevr. Annick Arts van het Agentschap R-O Vlaanderen - entiteit Onroerend Erfgoed. De nodige graafwerken voor de aanleg van de archeologische vlakken werden uitgevoerd door de firma Braspenning. De rapportage en de digitalisatie van de veldtekeningen vonden plaats vanaf 10 mei t.e.m. x 2010.

Administratieve gegevens

- Gemeente:** Mechelen
Plaats: Sint-Janstraat
Toponiem: Sint-Janshof
Provincie: Antwerpen
Opdrachtgever: Willemen General Contractor NV
Uitvoerder: Projectbureau Archaeological Solutions bvba
Bevoegd gezag: Agentschap R-O Vlaanderen – entiteit Onroerend Erfgoed
Mevr. Annick Arts
Begeleiding : stedelijke dienst Archeologie Mechelen –
Dhr. Bart Robberechts en Mevr. Liesbeth Troubleyn
Projectcode: MEC-10-ST.-JAN
Adm. nr. opgravingsvergunning:
2010/077 : prospectie met ingreep in de bodem t.a.v. dhr. Maarten Bracke
2010/077 (2): archeologische controle met een metaaldetector t.a.v. dhr. Maarten
Bracke
Locatie onderzoeksgebied:
Tussen de Sint-Janstraat en de Van Hoeystraat, Mechelen
Omvang Plangebied: 1,5 ha
Kadastrale gegevens: St.-Janstraat, Van Hoeystraat en binnengebied Mechelen, afd. 1,
sectie B, nr. 151RS
Periode: 14de – 20ste eeuw
Complex type: Bewoningssporen & klooster
Hoogte maaiveld: ca. 10 + TAW
Beheer en plaats documentatie:
Projectbureau Archaeological Solutions,
Lange Nieuwstraat 42,
2800 Mechelen
(met digitale evenals analoge copies aan De Ideale Woning,
Agentschap Erfgoed en Ruimte, en de CAI te Brussel)
Beheer en plaats vondsten:
Willemen General Contractor NV
Boerenkrijgstraat 133
2800 Mechelen

2. Historisch en archeologisch kader

2.1. Historisch kader

Een oorkonde van de Duitse keizer Hendrik II uit 1008 is het oudste bewaard gebleven document waarin Mechelen wordt vermeld, onder de naam *Machlines*. Later veranderde deze in *Machele* (12de eeuw), *Mechgelme* (14de eeuw) en uiteindelijk *Mechelen* (15de eeuw). De naam van de stad zou afgeleid zijn van het woord *mahal*, dat naar een vergader- of gerechtsplaats verwijst. Mechelen heeft doorheen de geschiedenis een zekere belangrijke politieke, maar ook religieuze positie gehad. Tot 1795 vormde de stad het centrum van de kleine zelfstandige Heerlijkheid Mechelen.

Het plangebied maakt integraal deel uit van de laatmiddeleeuwse kern van Mechelen. Veel plaats- en straatnamen in de omgeving verwijzen naar veeteelt en veehandel: de Koestraat (nu Frederik de Merodestraat), de Biest, de Heembeemd, de Veemarkt, de Varkensstraat, het Paardenstraatje, etc. De parochie van Sint-Jan gaat vermoedelijk terug tot het midden van de 13de eeuw (Installé, Rombout en Croenen, 1997). Tot het midden van de 15de eeuw deed de kapel van Johannes de Doper dienst als parochiekerk. In de tweede helft van de 15de eeuw werd op de plaats van de kapel de huidige Sint-Janskerk gebouwd.

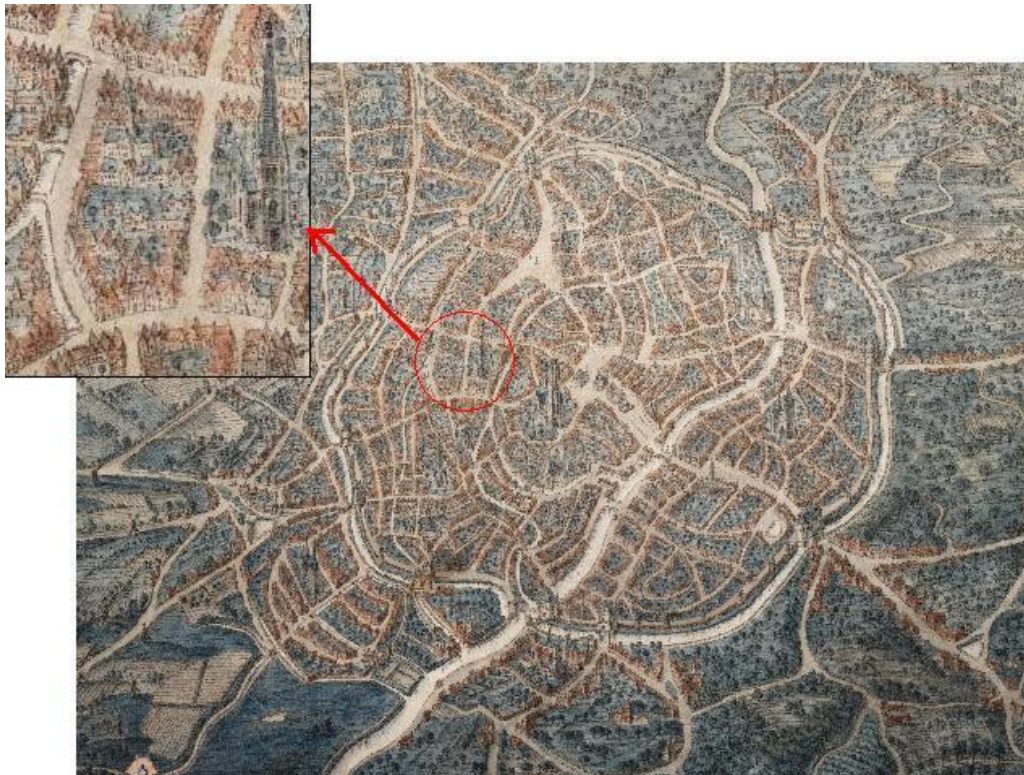
De Sint-Janskerk bestond al in de 13de eeuw en werd tot in de 17de eeuw de “Biest” of “Langhe Biest” genoemd. Ten noorden van de Sint-Janskerk liep het terrein geleidelijk af in de richting van de Van Hoeystraat (Troubleyn, Kinnaer en Ervynck, 2007), waar toen een vliet liep (de “Voldersheergracht” of “Korte Hairgracht”). Doorheen de eeuwen werd het terrein opgehoogd en geëgaliseerd. In de 15de eeuw werd ten oosten van het plangebied het Hof van Busleyden opgetrokken. Dit hof is genoemd naar Jeronimus van Busleyden (ca. 1470-1517), lid van de Grote Raad van Mechelen. De Grote Raad der Nederlanden te Mechelen was vanaf de vijftiende eeuw het hoogste rechtscollege in de Nederlanden.

In 1616 vestigden de eerste karmelietessen zich in het plangebied, op voorspraak van de aartshertog Albrecht en Isabella. Ze huurden er aanvankelijk twee huizen van Willem de Ruyschen, raadsheer bij de Grote Raad. In 1534 woonde hier al een zekere Lambert de Briarde, voorzitter van de Grote Raad. Mogelijk verklaart de bijzondere status van beide heren de omvang van het complex dat op het plan van Jan van Hanswijck te zien is (cfr. Afb 2). De zusters kwamen stuk voor stuk uit de hogere klasse en kregen steun van de internationale adel. Al in 1618 (slechts twee jaar later) konden de karmelietessen de gehuurde huizen aankopen en in de daaropvolgende eeuw wisten ze het klooster gevoelig uit te breiden door middel van verbouwingswerken en door omliggende huizen en gronden aan te kopen. In 1634 vestigden enkele ongeschoeide karmelieten, die als biechtvaders optraden voor de karmelietessen, zich in een huis op de (Korte) Heergracht. Mogelijk gaat het om één van de huizen die door Jan van Hanswijck aan de noordelijke zijde van het terrein, m.n. langs de Van Hoeystraat, getekend werden.

Vanaf 1783 kwam er een einde aan het gebruik als klooster als gevolg van het decreet van Jozef II betreffende onnutte kloosters. Het klooster werd in juni 1786 definitief gesloten en deed aanvankelijk dienst als een hulpkazerne voor de Oostenrijkse troepen. In 1788 werd een deel van het complex verkocht aan de familie Perceval. De rest bleef nog enige tijd ongeschonden. Op het moment dat de Fransen het complex in 1791 als nationaal goed verkochten, was er een salpeter- en chocoladefabriek gevestigd (Installé e.a., 1997). In 1834 werden de gebouwen van het voormalige karmelietessenklooster aangekocht door de zusters apostolinen, die er ingrijpende verbouwingen deden. Zo werd er o.m. een nieuwe kapel gebouwd. Later werd het complex uitgebreid, omgevormd tot school en werd de kapel in gebruik genomen als turnzaal.

2.2. Cartografische bronnen

Zoals duidelijk geworden is uit de hierboven vermelde historische uiteenzetting, blijkt dat de eerste cartografische bron van de site van Sint-Janshof te Mechelen te situeren is in 1576 en dit van de hand van Jan van Hanswijck. Het betreft een getekende impressie van de toenmalige situatie van de gebouwen. Een aquarel door J.B. De Noter (1812) naar het plan van Jan van Hanswijck uit 1576 (Installé, Rombout en Croenen, 1997) toont hoe de huizenrij aan de oostzijde van de Sint-Janstraat onderbroken wordt door een niet afgesloten tuin rondom een imposant gebouw dat met twee haaks op de straat staande vleugels aan de openbare weg grenst (cfr. Afb 2). Links ziet men de (Krote) Heergracht en rechts de Sint-Janskerk. In het midden is het torentje van het Hof van Busleyden te herkennen en vlak daaronder de tuin en het imposante gebouw waar de karmelietessen zich in 1616 vestigden.

Afb. 2: Plan Jan van Hanswijck + detail (bron: Mechelen – stadsarchief)

Ook van de verbouwingen door de karmelietessen zijn er bronnen bewaard gebleven. Op een tekening, toegeschreven aan A.F. Van Den Eynde, ziet men dat er in het oosten een nieuwe vleugel aan een bestaand gebouw met kelder werd toegevoegd. De vleugel lijkt daarbij een stuk van de straat af te liggen. De tekening met een zicht op de binnenkoer van het klooster in 1780 wordt eveneens toegeschreven aan A.F. Van den Eynde (cfr. Afb. 3). Op de achtergrond is de Sint-Romboutstoren en de toren van de Sint-Janskerk te zien.

Afb. 3: Zicht op de binnenkoer van het klooster der Karmelietessen in 1780, A.F. Van den Eynde (bron: Mechelen – stadsarchief)

Op een detail van de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik door Joseph de Ferraris (1777), met onderaan de Sint-Janskerk en bovenaan de (Korte) Heergracht is te merken dat er op dat moment geen bebouwing meer aanwezig was in het plangebied van het karmelietessenklooster, enkel een grote tuin (cfr. Afb. 4).

Afb. 4: detail van de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik door Joseph de Ferraris 1777 (bron: Brussel – NGI)

Van het nieuw klooster van de apostolinen is er een impressie bewaard gebleven met de gevel hiervan (cfr. Afb. 5), getekend door August Van den Eynde. Op de voorgrond is de Sint-Janskerk te situeren met aan de linkerkzijde een hoek van de Sint-Janskerk.

Afb. 5: Klooster van de apostolinen, August Van den Eynde (bron: Mechelen – stadsarchief)

Tot slot toont het primitief kadaster uit 1834-1844 enkel bebouwing langs de Sint-Janstraat (cfr. Afb. 6). De rest van het plangebied is op dat moment onbebouwd (kloostertuin).

Afb. 6: Primitief kadaster

2.3. Archeologisch kader

In de loop van de laatste jaren en in de vorige eeuw zijn er heel wat archeologische opgravingen verricht in het centrum van Mechelen. Ik beperk mij hier dan ook tot de relevante opgravingen in de nabijheid van de site Sint-Janshof.

Tijdens de opgravingen te Sint-Janshof werden er ook nog opgravingen uitgevoerd op het Sint-Romboutskerkhof door de stedelijke dienst Archeologie van de stad Mechelen en aan de

kazerne Dossin door het VIOE (Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed). Tijdens de opgraving op het Sint-Romboutskerkhof, gelegen aan de Sint-Romboutskathedraal (op ± 300 m van de Sint-Janstraat) werden er reeds heel wat skeletten (meer dan 600) van inhumatiegraven ontdekt. Het gaat daarbij om zowel volwassenen als kinderen. De graven werden aangetroffen in vijf vlakken, waarbij de bovenste graven te dateren zijn in de 17de eeuw en de onderste graven teruggaan tot in de middeleeuwen. Wat opvalt is de oriëntatie van de graven en sommige bijgiften (wat uitzonderlijk is voor christelijke begravingen), zoals: bedeltjes, ringen, gespen en munten. Het betreft zowel enkelvoudige als meervoudige graven. Op de site van de voormalige kazerne Dossin/Arresthuis (op ± 550 m van de Sint-Janstraat), op de hoek van de Goswin de Stassartstraat met de Tinellaan, werden de funderingen van het Arresthuis (volgens bronnen sinds 1830 op deze plek) blootgelegd. De muren zijn opgetrokken in gerecupereerd natuursteen en vertonen verbouwingsfasen. In de ruimten tussen de funderingen werd aardewerk gevonden dat dateert uit de 14de tot de 18de/19de eeuw. Opvallend daarbij is het groot aantal scherven grijs aardewerk uit de 14de eeuw van ongebruikt vaatwerk. Tussen deze ongebruikte stukken zaten ook misbaksels, wat wijst op de aanwezigheid van pottenbakkers in de omgeving¹.

Ook in 1981 werd er in de nabijheid van de site van Sint-Janshof een archeologisch onderzoek verricht door de Mechelse Vereniging voor Archeologie en dit op de gronden van het voormalige Muizenklooster, dat zelf het oude Hof van Saksen (16de eeuw) in het gebouwencomplex heeft geïntegreerd (Raffo P., 1982). Deze site was gelegen aan de Van Hoeystraat (overkant van Sint-Janshof). Bij dit onderzoek werden drie sleuven getrokken. In de derde sleuf werden muurresten aangetroffen van het 16de-eeuwse Hof van Saksen, maar ook een houten riool of afvoerbuï, die gezien de context en gelijkaardige vondsten op andere plaatsen eveneens gedateerd wordt in de 16de eeuw. Onder de afvoerbuï kan het gevonden materiaal gedateerd worden in de 14de-16de eeuw, terwijl in de lagen boven de houten afvoerbuï het materiaal meestal kan gesitueerd worden in de 16de tot 18de eeuw. Het riool bleek uit te monden in de nabijgelegen vliet aan de Van Hoeystraat. Op basis van de resultaten van deze sleuven werd er nog een vierde sleuf uitgezet, waarin de funderingen van een zijmuur van het Hof van Saksen werd teruggevonden².

In de toekomst zullen er nog heel wat archeologische opgravingen worden uitgevoerd in het historisch centrum. Zo is er o.a. een archeologisch onderzoek gepland op de binnenkoer van het Hof van Busleyden (net naast de site van Sint-Janshof) en dit door de stedelijke dienst Archeologie van Mechelen. Jeronimus van Busleyden (ca. 1470-1517), bouwheer van het hof, was lid van de Grote Raad van Mechelen en kocht in 1505 gronden aan de Sint-Janstraat. Verwacht wordt resten te vinden uit de periode 1250-1505.

3. Onderzoeksdoelstellingen

Aangezien de inplanting van het nieuw bouwproject gelegen aan de Sint-Janstraat gepaard gaat met bodemversturende ingrepen en op basis van de resultaten van het uitgevoerde

¹ Zie: Nieuwsbrief 15, Het archeologisch onderzoek van het Sint-Romboutskerkhof

² Zie: Mechelse vereniging voor Archeologie vzw, 3-maandelijks tijdschrift '82/2

vooronderzoek door de stedelijke dienst Archeologie Mechelen, waarbij het archeologisch potentieel van deze site duidelijk aangetoond is, werd door het Agentschap R-O Vlaanderen – entiteit Onroerend Erfgoed besloten om het binnengebied tussen de Sint-Janstraat en de Van Hoeystraat archeologisch te onderzoeken.

Deze bewoningsfasen (zoals beschreven in 2.1.) hebben ongetwijfeld sporen achtergelaten in de bodem. Deze bodemsporen zouden ons o.a. meer kunnen vertellen over het ontstaan en de groei van Mechelen. Buiten het bodemarchief resten ons nauwelijks bronnen die ons iets kunnen vertellen over hoe deze locatie er precies uitzag en wie er woonden vóór de komst van de karmelietessen. De omvang van het complex, zoals te zien is op het plan van Jan van Hanswijck, en de hoge status van de personen (leden van de Hoge Raad) die er men er tot op heden mee in verband konden brengen, doen vermoeden dat aan deze locatie een bijzonder rijke geschiedenis verbonden is.

Het eigenlijke doel van het archeologisch onderzoek is dan ook om na te gaan of er nog resten aanwezig zijn van menselijke activiteiten of bewoning van vóór de kloosterperiode, aangezien deze periode vrij weinig gekend is in bronnen, in tegenstelling tot de kloosterperiode. Er bestaan namelijk heel wat afbeeldingen van het karmelietessenklooster en er is in de archieven behoorlijk wat informatie bewaard over de Mechelse Karmel.

4. Onderzoeksmethode

Het archeologisch terrein werd onderzocht van 1 april tot 7 mei 2010 en werd in één zone opengelegd (cfr. Afb. 7), en dit door een kraan op rupsbanden met een platte graafbak. De zone werd in 3 fasen opgegraven, m.n. in 3 vlakken (dit op basis van het vooronderzoek), en werden ook in deze volgorde onderzocht. Het eerste vlak werd aangelegd op een diepte van ca. 1,50 m onder het maaiveld en dit door het 1,50 m dikke ophogings- en puinpakket machinaal te verwijderen. Hierbij kwamen de eerste muurresten tevoorschijn. Een tweede vlak werd aangelegd ca. 0,60-0,80 m onder het eerste vlak, waardoor de reeds aangetroffen muurresten beter zichtbaar werden en er nieuwe werden ontdekt. Het derde en laatste vlak werd aangelegd op de moederbodem (waar dat mogelijk was) op een diepte van ca. 2,30 m. Om het vlak duidelijk leesbaar te maken werden de meeste muurresten verwijderd, behalve deze in de noordelijke zone van het opgravingsterrein.

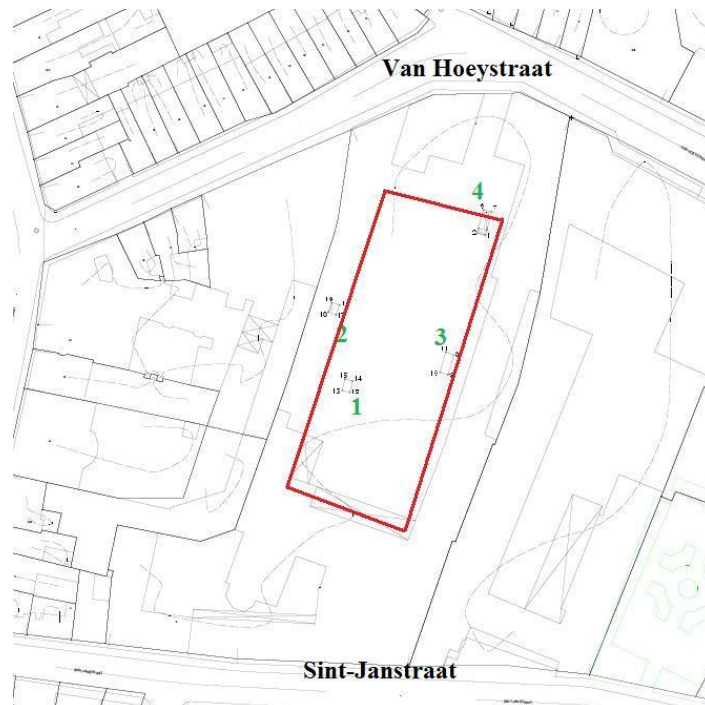
Om de sporen in het archeologisch leesbaar vlak te kunnen waarnemen, werden de te onderzoeken vlakken manueel opgeschaafd en nadien verder onderzocht. Tijdens de werkzaamheden werd erop toegezien dat de kraan niet over het vrijgelegde archeologisch vlak reed om het verstoren van archeologische sporen te voorkomen. Tijdens het openleggen van het vlak tot op het gewenste niveau, werd het vlak systematisch onderzocht met een metaaldetector, om zo metaalvondsten te recupereren. Nadat de vlakken waren aangelegd, werden er overzichtsfoto's genomen.

Alle aangetroffen sporen werden volledig onderzocht: manueel opgeschoond, gefotografeerd, beschreven m.b.v. een spoorformulier, ingetekend op grondplan (schaal 1:50) o.b.v. een uitgezet tekenraster en gecoupeerd. De coupes werden gefotografeerd en opgetekend op schaal 1:10 of 1:20. De meeste puinsporen die in het vlak aanwezig waren werden machinaal gecoupeerd en op dezelfde manier geïnventariseerd. Bepaalde sporen (beerputten, beerkuilen) werden voldoende bemonsterd. Ook de muurconstructies kregen een spoornummer en werden

vervolgens opgeschoond, gefotografeerd en beschreven. Van de meeste muren en vloer werd er een representatieve baksteen gerecupereerd. Vondsten werden per spoor verzameld en indien nodig per laag. Indien het om een vlakvondst ging, werd de vondstlocatie op het grondplan aangeduid. Alle vondsten werden voorzien van vondstnummer, gewassen en geïnventariseerd.

Op regelmatige afstanden in het vlak en elke afzonderlijke muurstructuren werden de hoogtes in TAW-waarde genomen t.o.v. een uitgezet vast punt. Dit gebeurde telkens bij het verdiepen naar het volgende vlak.

Om een beter beeld te krijgen van de stratigrafische opbouw van het terrein werden er over de volledige zone profielen uitgezet. In het totaal werden er in het eerste vlak 6 profielen uitgezet (3 tegen de oostelijke wand en 3 in het midden van het terrein) en in het derde vlak 5 profielen (2 tegen de oostelijke wand en 3 tegen de westelijke wand). Alle profielen werden uitvoerig beschreven, gefotografeerd en ingetekend op schaal 1:10 (vlak 1) en 1:20 (vlak 3).

Afb. 7: Aanduiding onderzoeksterrein

5. Landschappelijke en bodemkundige situering

5.1. Algemeen

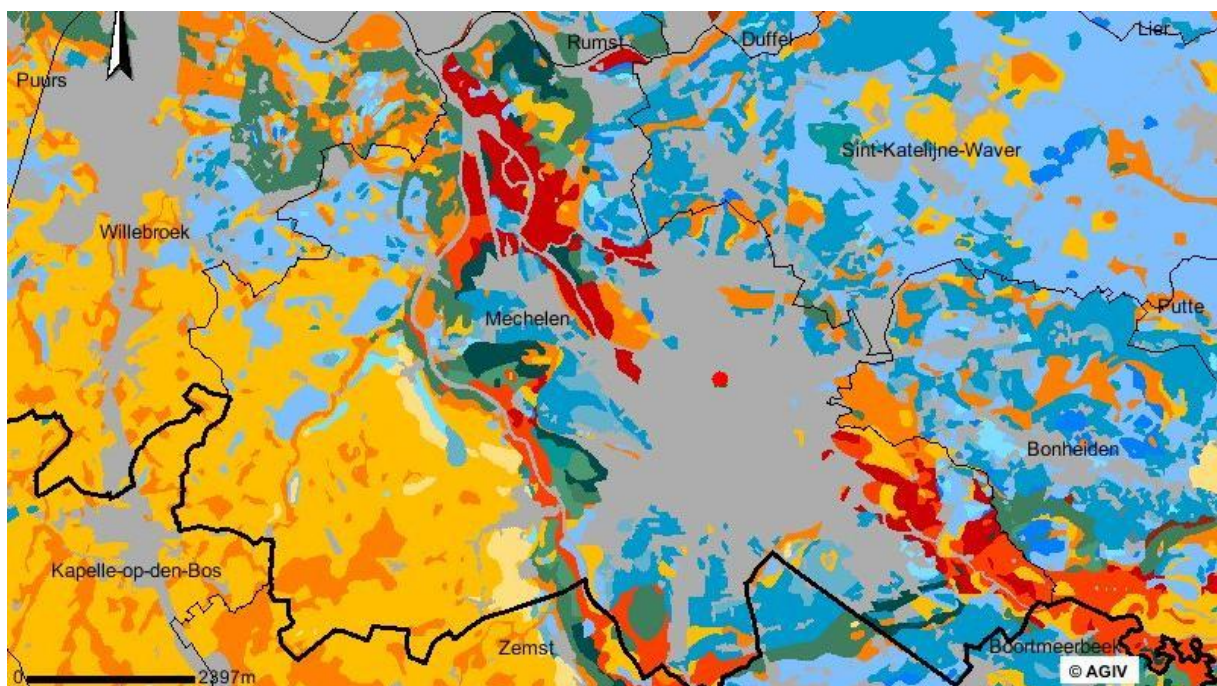
Mechelen is gelegen in de provincie Antwerpen en situeert zich tussen Antwerpen en Brussel. Doorheen het centrum van de stad vloeit de Dijle. Mechelen bestaat naast het centrum nog uit vijf deelgemeenten: Heffen, Hombeek, Leest, Muizen en Walem. Het plangebied bevindt zich in het noordoosten van Mechelen tussen de Sint-Janstraat en de Van Hoeystraat en tegenover de Sint-Janskerk.

5.2. Geologie en geomorfologie

De bodemstratigrafie van de stad Mechelen is gevormd tijdens het pleistoceen. Doorheen de tijd heeft er zich polderklei en rivieralluviatie afgezet op deze pleistocene ondergrond. Bodemkundig gezien bevindt Mechelen zich op de scheiding van de Zuidelijke Kempen en Zandlemig Vlaanderen. De Zuidelijke Kempen wordt gekenmerkt door een quartair zanddek van niveo-eolische oorsprong, rustend op een tertiaire klei-zandsubstraat (Diestiaan) dat ontsloten is op de heuvels. Het lemige zand dat Zandlemig Vlaanderen kenmerkt is van dezelfde niveo-eolische zandige afzettingen in de Zuidelijke Kempen.

5.3. Bodemopbouw

Volgens de bodemkaart (cfr. Afb. 8) is het centrum van Mechelen niet gekarteerd, het is aangeduid als bebouwde zone. Op basis van de directe omgeving van de stad kan een beeld gemaakt worden van oorspronkelijk natuurlijke ondergrond. Ten westen van Mechelen vertoont de bodemkaart droge zandleemgronden (Zandlemig Vlaanderen), terwijl de gronden ten noorden en ten oosten droge zandgronden vertonen (Zuidelijke Kempen). Langsheen de Dijle zien we zowel natte en vochtige klei, alsook natte leem. De aanwezigheid van deze bodemtypes verwijzen naar de afzettingen van polderklei en rivieralluviatie (cfr. 5.2.).

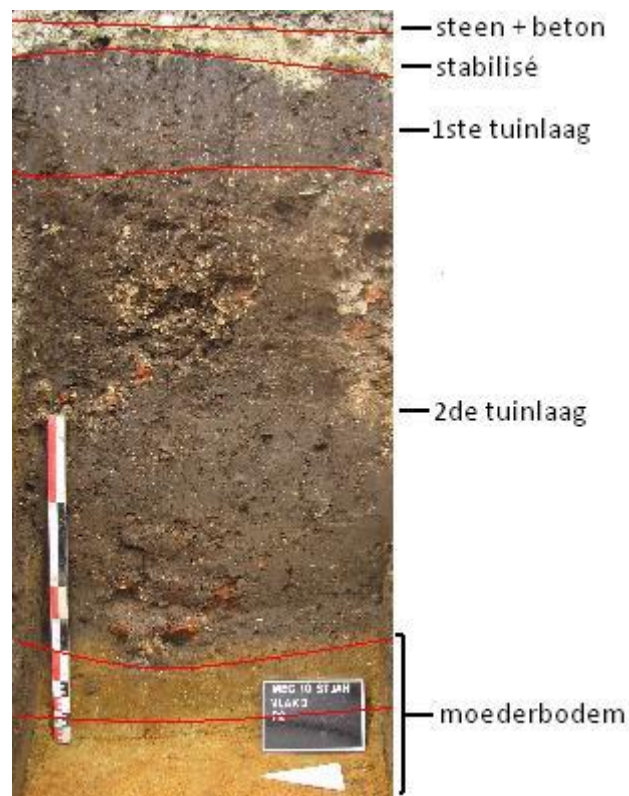

Afb. 8: Bodemkaart regio Mechelen met aanduiding site (rode bol) (bron: geo-Vlaanderen)

Tijdens het archeologisch onderzoek werden er in het totaal 11 profielen uitgezet (6 in vlak 1 en 5 in vlak 3), verspreid over het terrein, teneinde een duidelijk inzicht te krijgen in de stratigrafie en de opbouw van de bodem. Ook werden er 9 boringen uitgevoerd in vlak 1 met hetzelfde doel voor ogen. Op basis van de profielen is te besluiten dat er een twee- à drietal

ophogingen gebeurt zijn van het terrein (wat ook al in het vooronderzoek gesuggereerd werd, cfr. 6.2.). Dit is waar te nemen op basis van de tuingrond die duidelijk twee lagen vertoont (cfr. Afb 9). De bovenste laag (40 tot 80 cm onder het huidige loopvlak) vertoont een donkerdere kleur zand dan de daaronder liggende laag (80 tot 210 cm onder het huidige loopvlak). Ook de munten die zijn aangetroffen tijdens het archeologisch onderzoek lijken de theorie van de ophoging te ondersteunen. De munten die in het eerste vlak zijn aangetroffen zijn voornamelijk te situeren in de 15de of 16de eeuw, terwijl de munten die gevonden werden in de daaronder vlakken uit de 14de eeuw dateren. Er werden echter ook een aantal 14de-eeuwse munten aangetroffen in het eerste vlak, maar deze zijn wellicht door het graven van kuilen of het bewerken van de tuingrond naar boven gehaald. Dit alles doet vermoeden dat er zeker aan het eind van de 14de of aan het begin van de 15de eeuw een ophoging van het terrein is gebeurd met behulp van aangevoerde tuingrond. Een tweede ophogingslaag is moeilijk te dateren, maar kan afgeleid worden van het feit dat er een aantal (puin)sporen in Vlak 2 zijn teruggevonden die deels in de putwand zitten en duidelijk zijn afgedekt met een pakket sediment. Een derde ophoging van het terrein heeft zich vermoedelijk voorgedaan na het opgeven van het klooster op het eind van de 18de eeuw, en dit op basis van de verkleuring van de tuingrond zichtbaar in het profiel.

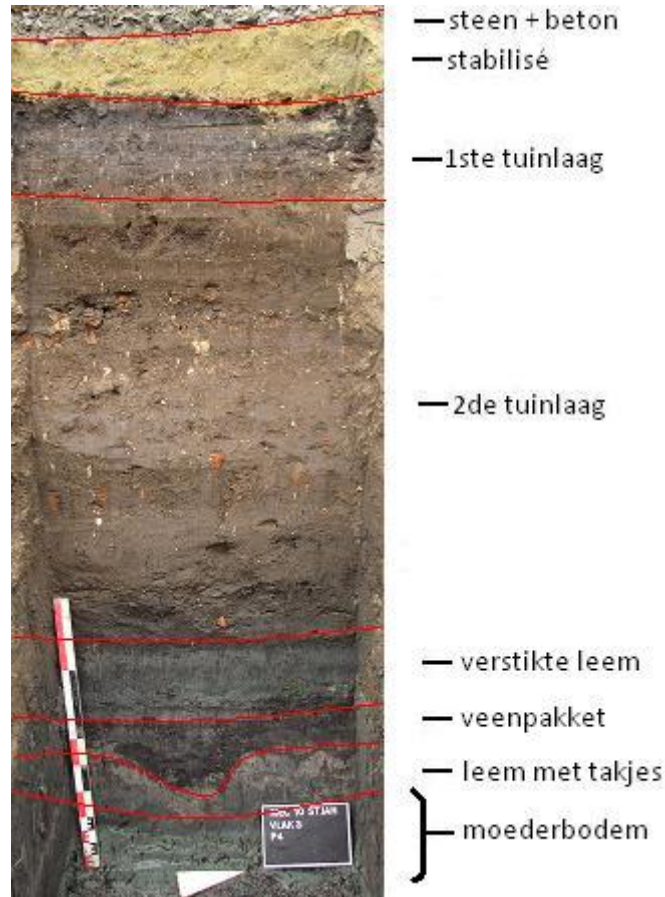
De moederbodem in het zuidelijke deel van het opgravingsterrein bevindt zich op een diepte van 210-230 cm onder het huidige loopniveau en bestaat uit fijn geelkleurig zand.

Afb. 9: Profiel 2, vlak 3

De profielen in het noorden van het terrein, alsook de boringen, hebben aangetoond dat er zich op deze plaats een veenpakket bevindt. Dit veenpakket is zo'n 30 à 40 cm dik en bevindt zich op een diepte van ca. 2,60 m onder het huidige loopniveau (ca. 7,20 +TAW). Boven dit

veenpakket bevindt er zich een donkergrijs-groene lemige laag (zgn. ‘verstikte’ bodem). Onder de laag met veen is er eveneens een groenige laag leem aangetroffen waarin resten van takjes aanwezig zijn (cfr. Afb. 10). Van dit veenpakket zijn er verschillende stalen genomen voor verder onderzoek (cfr. Afb 11).

Afb. 10: Profiel 4, vlak 3

Afb. 11: Staalname veenpakket (+ pollenbak 3)

6. Onderzoeksresultaten

6.1. Algemeen

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het archeologisch onderzoek per periode (met scharniermoment het klooster van de karmelietessen) besproken en overzichtelijk weergegeven. Voorafgaand wordt een overzicht gegeven van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek.

Zoals reeds vermeld is het volledig plangebied in één zone opgegraven (met een totale oppervlakte van $\pm 1440 \text{ m}^2$) om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de site. De zone is opgegraven in drie stratigrafische vlakken (vlak 1, vlak 2 en vlak 3), waarbij het eerste vlak (cfr. Afb. 12a) zich bevindt op een diepte van 1,50 m onder het looppniveau en had een gemiddelde hoogte van ca. 8,36 +TAW. In dit vlak werden er in het totaal 137 sporen onderscheiden. Het tweede vlak (cfr. Afb. 12b) werd aangelegd op ca. 60-80 cm onder het eerste vlak (gemiddeld ca. 7,96 +TAW). Er werden 162 sporen aangetroffen. Het derde en laatste vlak (cfr. Afb. 12c) werd verder verdiept tot de moederbodem op een diepte van ca. 2,40 m onder het looppniveau, wat neer komt op een gemiddelde hoogte van ca. 7,50 +TAW. De moederbodem werd echter enkel bekomen in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied, aangezien er zich in het noorden een vliet bevond, waardoor het terrein naar deze kant afhelt. In dit noordelijk gedeelte van het opgravingsterrein is er in de bodem een veenpakket aangetroffen (waarover verder meer). De moederbodem heeft een gele kleur en bestaat uit fijnkorrelig zand. In vlak 3 werden er 191 sporen aangetroffen, wat het totaal aantal sporen op 490 brengt.

De stratigrafische opbouw van de vlakken komt vrij goed overeen met het historisch verloop van de site. Zo werden de oudste sporen aangetroffen in vlak 3 en de meest recente sporen in vlak 1. Er zijn echter ook een aantal recente puinkuilen die de drie vlakken doorsnijden.

Afb. 12a: Vlak 1

Afb. 12b: Vlak 2

Afb. 12c: Vlak 3

Afb. 12: Overzicht vlakken

6.2. Archeologisch vooronderzoek

Naar aanleiding van het nieuwbouwproject met ingrepen in de bodem tussen de Sint-Janstraat en de Van Hoeystraat werd een archeologisch vooronderzoek verricht in de vorm van uitgebreid bronnenonderzoek (bureaustudie) en een archeologische prospectie met beperkte ingreep in de bodem. In eerste instantie werd er een terreininspectie uitgevoerd om na te gaan of er bovengrondse aanwijzingen waren over de aanwezigheid en de bewaringstoestand van archeologische resten in de bodem. Bovengronds bleek enkel laat-19de en 20ste-eeuwse bewoning bewaard te zijn. Langsheen de Sint-Jansstraat bevonden er zich twee kelders die het bodemarchief plaatselijk tot op een diepte van ca. 3m verstoord heeft. Ook enkele andere kleinschalige ingrepen in de bodem hebben gedeeltelijk versterking van het bodemarchief tot gevolg.

Na de terreininspectie heeft men op 3 en 4 november 2008 vier proefputten aangelegd op het binnengebied van het terrein, verspreid over de voormalige grote speelplaats (cfr. Afb. 7). Dit proefonderzoek werd uitgevoerd door de stedelijke dienst Archeologie van Mechelen en dit door projectleider Bart Robberechts.

De eerste proefput is de meest zuidelijke en bevindt zich ter hoogte van de kloostertuin. Vermoedelijk is deze zone altijd in gebruik geweest als tuin. In de loop der eeuwen is er een dik pakket opgehoogd van ca. 1,80 m. Dit gebeurde in minstens drie verschillende fasen met als doel de bodem te verbeteren. Proefput 2 is gelegen langs de westelijke perceelscheiding en bevindt zich zowat centraal in het onderzoeksgebied. Onder de stabilisatielaag werd ook hier een laag opgebrachte tuingrond aangetroffen. Wellicht werd deze aangevoerd om na afbraak van enkele oudere constructies op deze plaats een tuin te creëren. Het puin van deze oudere constructies werd aangetroffen op een diepte van ca. 1,40 m onder het huidige loopniveau. Op 1,60 m diepte bevinden zich nog enkele muurresten. Een derde proefput werd aangelegd langs de oostelijke zijde en centraal in het onderzoeksgebied. Eveneens werd er in deze proefput een ca. 1,70 m dik pakket bestaande uit aangevoerde tuingrond aangetroffen. Het pakket wordt echter op verschillende dieptes doorsneden door puinkuilen, wat erop wijst dat het pakket in meerdere fasen werd opgebracht. In deze proefput werd de moederbodem ca. 30 cm dieper aangetroffen dan in proefput 1, waardoor men kan concluderen dat het terrein oorspronkelijk licht afhelde in de richting van de Van Hoeystraat. Een vierde en laatste proefput werd eveneens langs de oostelijke kant van het terrein aangelegd, en bevindt zich het meest noordelijk. Ook hier werd er weer een pakket opgehoogde tuingrond onderscheiden. Aan de zuidzijde van de sleuf, op een diepte van 80 cm onder het huidige loopvlak werden er nog muurresten *in situ* aangetroffen. Het muurwerk is onregelmatig en de bakstenen vertonen verschillende afmetingen. Vermoedelijk gaat het om recuperatiemateriaal. Daarnaast werd er ook puin en laatmiddeleeuws aardewerk gevonden. Op een diepte van 1,50 m onder het loopvlak werden opnieuw muurresten aangetroffen, ditmaal regelmatig van opbouw. Op basis van de type baksteen worden deze muurresten gedateerd in de 14de eeuw. Wat opvallend is, is dat de oriëntatie van het muurwerk afwijkt van de huidige perceelsgrenzen en dus anders georiënteerd waren op de straat. Mogelijk zijn het de restanten van het gebouw dat zichtbaar is op het plan van Jan van Hanswijk.

Daarnaast werd er op de kleine speelplaats van de school, ten westen van de kapel, een boring uitgevoerd om de bodemopbouw aldaar na te gaan. Dit leverde vooral puin op en werd wegens de ondoordringbaarheid dan ook gestaakt op een diepte van 1,10 m.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat het plangebied een rijke bouwgeschiedenis gekend heeft. Ook heeft het onderzoek uitgewezen dat een deel van het plangebied altijd in gebruik geweest is als tuin. In de loop der eeuwen werden dikke pakketten tuingrond opgebracht, zodat het huidige loopvlak 1,50 m hoger ligt dan het middeleeuwse loopniveau. Daarnaast werden er muurresten aangetroffen die *in situ* bewaard zijn gebleven, alsook puin dat in verband kan gebracht worden met de herinrichting van het terrein door de karmelietessen. Ten gevolge van het bovenvernoemde resultaat van het vooronderzoek was het dan ook wenselijk dat er een archeologische opgraving zou volgen, waarvan de resultaten hieronder worden uiteengezet.

6.3. Onderzoekresultaten Sint-Janshof

6.3.1. Vóór kloosterperiode (late middeleeuwen/14de eeuw – begin 16de eeuw)

De oudste materiële resten die werden aangetroffen zijn te dateren in de 14de/15de eeuw. Deze sporen en structuren zijn gevonden in het tweede en het derde vlak. Deze periode kunnen we nog eens opsplitsen in de periode vóór de eerste ophoging (14de eeuw) van het terrein en de periode na deze ophoging (15de- begin 16de eeuw), waarbij de meeste sporen van de 14de eeuw zich in Vlak 3 bevinden en de sporen uit de 15de- begin 16de eeuw zich veelal in Vlak 2.

6.3.1.1. Late middeleeuwen / 14de eeuw

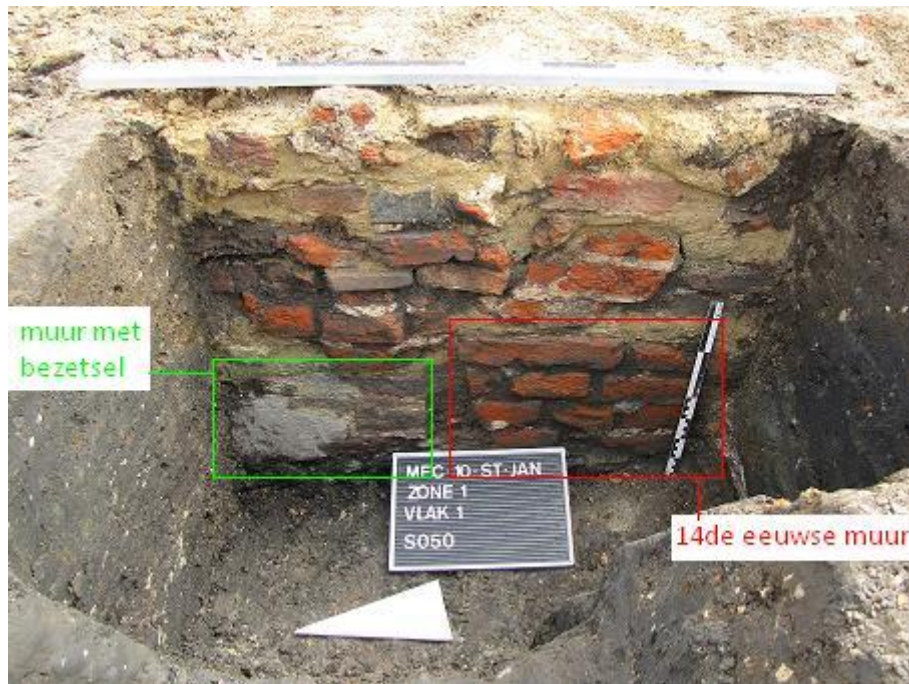
Muurresten

Uit deze periode (14de-16de eeuw) zijn een aantal muurresten teruggevonden. Het gaat daarbij om muren van gebouwen en van beerputten. De meeste van deze vroege muurresten zijn in een latere fase (kloosterperiode) overbouwd geworden.

Muur S050

constructie: Muur S050 heeft mogelijk drie fasen gekend. De bovenste lagen van baksteen (te situeren in de kloosterperiode: cfr. 6.3.2.) zijn gefundeerd op een 14de-eeuwse muur (cfr. Afb. 13). De bakstenen van de 14de-eeuwse muur hebben een afmeting van 24 op 6 cm en zijn met wit-grijze mortel opgebouwd. Een deel van de muur van de 14de-eeuwse bouwphase vertoont bezetsel tegen de muur, wat mogelijk wijst op het gebruik als kelder. Dit kan echter niet hard gemaakt worden, aangezien het ook om herbruik kan gaan.

datering: Op basis van het type baksteen kan men deze muur in de 14de-eeuw situeren.

Afb. 13: 14de-eeuwse muur S050

Muur S485, S486 (en S487)

constructie: In de noordoostelijke hoek van het opgravingsterrein werden er bij het verdiepen naar het derde vlak enkele muurresten aangetroffen, alsook een beerput (S484). De muren S485 en S486 bakenen daarbij mogelijk een woning af dat georiënteerd is op de Van Hoeystraat en bijgevolg buiten het opgravingsterrein gelegen is. Het betreft wellicht een langwerpige woning met een bijbehorende beerput (S484), die zich buiten de woning bevindt. Muur S485 en de muren van de beerput zijn opgebouwd met grote bakstenen (20x10x5cm) en wit-gele kalkmortel. S484 vertoont een tweetal rechthoekige uitsprongen aan de zuidelijke kant van de muur, wat doet vermoeden dat het hier de achtergevel van de woning betreft. Deze muur is later overbouwd geworden door S126.

datering: Het betreft hier wellicht een 14de-eeuwse woning, dit op basis van de ligging op relatief grote diepte, het type baksteen en de overbouwing door een recentere muur.

Paalkuilen

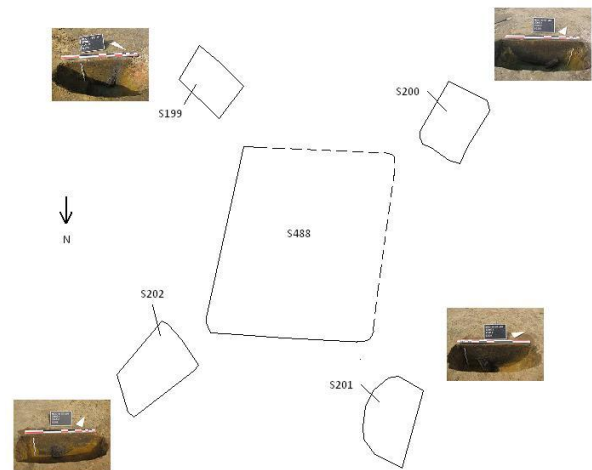
Gebouw 1: S199-202, S488

constructie: In het zuidoosten van het opgravingsterrein werden er vier rechthoekige paalsporen aangetroffen, behorend tot een vierposten spieker (cfr. Afb. 14). Deze sporen bevinden zich in de moederbodem en bestaan uit donkergrijs-lichtbruin zand. Ze hebben afmetingen van 65-95 op 45-62 cm. Bij het couperen van deze sporen bleken er nog resten van houten palen in bewaard gebleven te zijn. Het gaat om palen met een gemiddelde diameter van ± 20 cm. De paalkuilen zijn van het zgn. ‘revolvertastype’, waarbij de kuil aan één kant minder diep wordt uitgegraven om zo de paal er gemakkelijker in te schuiven en recht te zetten. De diepte van de paalkuilen varieert tussen de 60 en de 50 cm. Centraal

tussen de paalsporen bevindt er zich S488. Vermoedelijk is dit een verdieping in de bodem (tot ca. 60cm) dat in verband kan gebracht worden met de omliggende paalsporen, maar dit spoor wordt jammerlijk doorsneden door een puinspoor (S311).

interpretatie: Het betreft hier een 4-palig bijgebouw opgebouwd met houten palen. Vermoedelijk gaat het om een werkgebouwtje dat gebruikt werd als soort atelier.

datering: Een eerste datering doet vermoeden dat het een laat middeleeuwse constructie betreft, al is er verder onderzoek op de houten paalresten (C14, dendrochronologie) noodzakelijk voor een definitieve datering.

Afb. 14: 4-palige spieker

Gebouw 2: S321-327

constructie: Sporen S321 tot S327 zijn enkele kleine paalsporen met een diameter van ca. 13-15 cm. Deze paalsporen bestaan uit bruin zand en zijn tot een diepte van 10 tot 15 cm bewaard gebleven.

interpretatie: Vermoedelijk gaat het om een meerpalige lichtere houten structuur constructie, mogelijk een stal of schuurtje (cfr. Afb. 15), al is een definitieve interpretatie moeilijk te maken aangezien wellicht een deel van de paalsporen zijn verloren gegaan als gevolg van andere sporen in de directe omgeving.

datering: Ook de datering is moeilijk, aangezien de paalsporen geen materiaal als dusdanig hebben opgeleverd.

Afb. 15: Paalsporen van stal of schuurtje

Paalkuilen S143-S146, S148-S149, S194-S195, S295, S306-S307

onderzoek: Deze reeks paalkuilen vertonen een zeer gelijkaardige opbouw. Het betreft kleine rechthoekige paalkuilen met een inhoud dat bestaat uit donkergrijs-bruin zand. Vermoedelijk hebben ook deze paalkuilen behoord tot eenzelfde houten structuur, maar is dit niet helemaal duidelijk.

datering: De paalkuilen zijn ook hier niet dateerbaar op basis van materiaal, maar vermoedelijk moeten deze kuilen gesitueerd worden in de periode vóór het klooster.

Palenrij S380-383

constructie: S380 tot S383 betreft vier kleine paalsporen die op een rij gelegen zijn. Het zijn rechthoekige tot vierkante paalkuilen met een lengte en breedte van ca. 15 cm. De paalkuilen hebben een diepte van 15-25 cm en een inhoud van grijs-bruin zand.

datering: Eveneens zijn deze paalsporen in de periode vóór het klooster te situeren.

Overige paalkuilen

Over de rest van het opgravingssterrein werden er in vlak 3 nog een heel aantal paalsporen aangetroffen, die niet te linken zijn aan een structuur. Wel staat het vast dat deze paalsporen te dateren zijn vóór het klooster (late middeleeuwen: 14de-15de eeuw), aangezien ze worden afgedekt door de bovenliggende lagen en structuren.

Beerputten en beerkuilen

Beerput S484

constructie: Deze beerput situeert zich in het noordoosten van het terrein en is wellicht de beerput van de woning die georiënteerd was op de Van Hoeystraat. De beerput bevindt zich vermoedelijk aan de achterkant van de woning en dit buiten de woning zelf (cfr. Afb. 16). Deze woning is gelegen ten noorden van het opgravingssterrein. Het noordelijke deel

van de beerput bevindt zich dan ook nog in de sleufwand. Aangezien er zich een gat bevond in de sleufwand ter hoogte van de beerput hebben we met behulp van een stok het einde van de beerput kunnen nagaan: ca. 1m, wat de totale lengte van de beerput op \pm 4m brengt. De breedte van de beerput bedraagt om en bij de 2,50m. De beerput is opgebouwd (net zoals muur S485) met bakstenen van 20x10x5cm en wit-gele kalkmortel. Zowel langs de oostelijke als de westelijke kant zijn er nog restanten bewaard van de aanzet van een gewelf, hoewel het gewelf zelf verdwenen is. Het stortgat is te situeren in de zuidoostelijke hoek van de beerput. De beerput bleek na het uithalen van de inhoud (ter hoogte van het stortgat) tot 1,80 tot 1,90 diep te gaan.

Afb. 16: Beerput S484

onderzoek: Bij het uithalen van de inhoud van de beerput bleek deze te bestaan uit een 5-tal lagen (**cf. Afb**), waarbij de bovenste laag voornamelijk bestaat uit puin. Deze puinlaag bevat voornamelijk baksteenpuin afkomstig van het gewelf. De vier onderliggende lagen zijn beerlagen. In deze beerlagen werd een zeer groot aantal kersenpitten gevonden, alsook mosselschelpen en bot, wat verwijst naar consumptieresten. Daarnaast werden er ook houtresten (houten takjes) aangetroffen. Uit deze beerput werden slechts enkele scherven gerecupereerd, al zijn er ook twee vrijwel volledige potten uitgehaald. Ook van de beerlagen uit deze beerput zijn er zeefstalen genomen voor verder onderzoek.

datering: Deze beerput kan op basis van het gebruikte baksteentype en de aangetroffen aardewerkscherven in de 14de/15de eeuw gedateerd worden. Ook hier is het wachten op de analyse van de zeefstalen om een betere datering naar voren te schuiven.

Beerkuil S314 (+S312)

onderzoek: Op het vlak heeft S314 een rechthoekige vorm, waarvan de oostelijke kant verdwijnt in de putwand. De beerkuil bestaat uit een donkergrijze tot zwarte vulling met in de bovenste laag beerafval (consumptieresten) en puin. De tweede laag is sterk humeus en bevat heel wat plantaardige macroresten. In beide lagen is er heel wat materiaal aangetroffen. Het betreft voornamelijk aardewerk, maar ook o.a. een metalen schachtje.

datering: Op basis van het aangetroffen materiaal in de beerkuil, kan men de beerkuil in de 14de-begin 15de eeuw plaatsen.

Beerkuil S328

onderzoek: Beerkuil S328 vertoont op het grondvlak een grijs-bruine kleur en heeft een rechthoekige vorm. De afmetingen van de kuil bedraagt bij benadering 250 op 250 cm. De kuil heeft in coupe vier lagen. De bovenste laag heeft dezelfde grijs-bruine kleur zoals aan het oppervlak. De drie onderliggende lagen (laag 2 tot 4) zijn donkerbruine beerlagen. Het spoor wordt oversneden door puinspoor S329. In de zowel in de bovenste laag als in de beervulling werd er heel wat materiaal aangetroffen. Het betreft daarbij aardewerk van kruiken, schalen en vetvangers. Ook werd er in deze beerkuil een volledige kruik gerecupereerd. Naast het aardewerk werd er in de beervulling ook heel wat consumptieafval aangetroffen. Het gaat voornamelijk om schelpen van mosselen, botresten, maar ook visgraten. Van deze lagen werden zeefstalen genomen.

datering: 14de eeuw

Beerkuil S339

onderzoek: S339 is een zeer grote beerkuil dat oversneden wordt door verschillende (puin)sporen (o.a. S338, S333, S340). In deze kuil tekent er zich een kleinere, ovale beerkuil af (S339-1). Deze kleine beerkuil bestaat uit drie lagen. De bovenste laag bestaat uit homogeen, donker-grijs zand. In deze laag werd er schervenmateriaal aangetroffen.

datering: 14de eeuw

Beerkuil S439

onderzoek: Deze beerkuil heeft een ovale vorm en heeft een lengte van 150 cm, een breedte van 95 cm en een diepte van 55 cm. De beerkuil vertoont drie lagen, waarbij de eerste laag een donkerbruin-grijze kleur vertoont. Hierin werden heel wat mosselschelpen in aangetroffen. De tweede laag heeft een donkergrijze kleur alsook een houtskoollaagje. Ook in deze laag werden fragmenten van mosselschelpen aangetroffen. De onderste laag heeft een homogeen donkergrijze kleur en bevat houtskool.

datering: 14de eeuw

Beerkuil S468

onderzoek: S468 vertoont op het grondvlak (vlak 3) drie cirkels en heeft bijgevolg een cirkelvormige vorm. In de coupe zijn er een 9-tal lagen te onderscheiden, waarbij drie lagen het oppervlak bereiken, wat de drie cirkels veroorzaakt. Laag 1 heeft een licht grijs/bruine kleur en bestaat uit lemig zand. De tweede laag bestaat dan weer uit donker grijs/bruin lemig zand en bevat naast schelpen ook botfragmenten. De daar onderliggende laag (laag 3) heeft een homogeen, bruine vulling zonder enige bijmenging. De vierde laag is een donkerbruin, humeuse/venige laag met eierschalen, aardewerk,... De vijfde laag is vergelijkbaar. Laag 8 is een donkergrijs kleipakket met houtskoolspikkels en laag 9 is een organische beerlaag. Onder het spoor is er glauconiethoudend zand aanwezig met daarin houten takjes.

datering: 14de eeuw

Beerkuil S470

onderzoek: Beerkuil S470 bevindt zich tegen de westelijke kant van het onderzoeksgebied en voor het grootste deel in de putwand, waardoor de exacte afmetingen niet achterhaald kunnen worden. De beerkuil op zich heeft slechts twee lagen. De eerste, bovenste laag is eerder een verzakking of opvulling, terwijl de tweede laag een echte beerlaag is.

datering: 14de eeuw

Greppels

Greppel S317

onderzoek: Greppel S317 is O-W georiënteerd en bestaat uit grijs zand met bruine, ijzerhoudende vlekken. De greppel heeft een maximale breedte van ca. 60 cm en een diepte van ca. 20 cm.

datering: late middeleeuwen. Op basis van de kleur en de samenstelling van de greppel is te besluiten dat de greppel een oudere datering heeft dan de andere sporen. De greppel wordt ook meermaals oversneden door andere sporen (o.a. S393, S394,...).

Greppel S416, S347

onderzoek: S416/S347 is een greppel met een N-Z oriëntatie en kruist op een gegeven punt met S317. De greppel heeft eveneens een grijze vulling met bruine, ijzerhoudende vlekken. De maximale breedte van de greppel bedraagt ± 50 cm.

datering: De gelijkaardige samenstelling van S416 en S317 doet vermoeden dat beide greppels gelijktijdig te dateren zijn.

Greppel S379

onderzoek: Deze greppel heeft een bruin-grijze kleur en is N-Z georiënteerd. De maximale breedte bedraagt ongeveer 50-60cm. De diepte van de greppel varieert sterk.

datering: Ook deze greppel wordt door verschillende sporen oversneden: S375, S394..., maar oversnijdt zelf S358.

Afvalkuilen

Afvalkuil S281

onderzoek: In het noordoostelijke hoek van de opgravingszone werd er in vlak 2 een afvalkuil aangetroffen (S281). Dit spoor bleek bij het couperen vol te zitten met aardewerk (cfr. Afb. 17). Het betreft voornamelijk vroeg rood geglazuurd en lokaal grijs aardewerk. Daarnaast waren er ook fragmenten van geglazuurde tegels aanwezig en enkele botfragmenten.

datering: Op basis van het grijs en rood aardewerk kan deze kuil in de late middeleeuwen, meer bepaald in de 13de of 14de eeuw, gedateerd worden.

Afb. 17: Coupe van afvalkuil S281

Afvalkuil S308/S287

onderzoek: Bij het couperen van S287 (vlak 2) werd er een zgn. laatmiddeleeuws ‘gatenpot’ gevonden. Deze gatenpot is wellicht afkomstig uit een onderliggend spoor: nml. S308. Dit spoor heeft een donkergrijze kleur en heeft een ovale vorm in grondplan. Het

spoor meet 200 op 135 cm en heeft een maximale diepte van 106 cm. Naast de gatenpot werden nog tal van scherven teruggevonden, waaronder scherven van een vetvanger.

datering: Op basis van het aangetroffen materiaal kan deze kuil in de late middeleeuwen gedateerd worden.

Afvalkuil/beerkuil S437

onderzoek: Afvalkuil S437 heeft in grondplan een onregelmatige vorm. De kuil heeft een grijze tot donkergrijze vulling en een diepte van ca. 55cm. Tijdens het openleggen van het vlak en het couperen van het spoor werden er tal van scherven aangetroffen. Het betreft voornamelijk grijs aardewerk.

datering: Aan de hand van het aardewerk kan men besluiten dat de kuil in de late middeleeuwen te situeren is.

Kuilen

Naast de bovenvernoemde sporen werden er nog een aantal kuilen aangetroffen in het derde vlak (Vlak 3) die te situeren zijn in de periode vóór het klooster, aangezien ze worden afgedekt of oversneden door sporen. Hiervan zijn nog enkele interessante sporen om te vermelden:

Kuil S304

onderzoek: Kuil S304 bevindt zich in het zuidoostelijke deel van het opgravingsterrein (vlak 3). Deze kuil heeft een rechthoekige vorm. Het is echter moeilijk na te gaan wat de functie van de kuil is, aangezien de kuil verdwijnt in de putwand. De kuil bestaat uit twee lagen: een donkergrijze en een lichtgrijze laag, maar onder deze twee lagen bevinden zich nog een laag met verrommelde moederbodem en een grijs-groene laag met zwarte vlekken. Als gevolg van het opkomende grondwater is de bodem van de kuil niet bereikt, wat het eveneens moeilijk maakt voor een verdere interpretatie. Desalniettemin is er in deze kuil heel wat schervenmateriaal aangetroffen, en dit in de eerste en de tweede laag. Het betreft scherven van grijs aardewerk.

datering: Het schervenmateriaal wijst erop dat deze kuil in de late middeleeuwen dient gesitueerd te worden.

Kuil S365 (+364)

onderzoek: Kuil S365 is een eigenaardige kuil met verschillende lagen, waarvan de functie niet helemaal duidelijk is (cfr. Afb. 18). Het betreft een rechthoekig spoor met afgeronde hoeken, met een afmeting van ca. 255 op 255 cm. Aan de oppervlakte is de tweede (licht-groene) laag reeds zichtbaar. De kern (laag 1) heeft een donkergrijze kleur en bevat houtskool, baksteenbrokken en mortel. Verder werden hier ook scherven in aangetroffen. De derde laag is een dun laagje van homogeen lichtgrijs zand. Laag 4 donkergrijs zand en

vertoont ijzerhoudende bandjes. Deze laag staat vermoedelijk in verband met S364. Hierin werd ook het meeste aardewerk gevonden. Laag 5 is een dun laagje van lichtbruin zand dat zich enkel aan de zijanten bevindt. De kleur doet vermoeden dat het om verspitte moederbodem gaat, waardoor het lijkt dat de drie onderliggende lagen door deze laag is afgedekt geweest en het dus mogelijk om twee boven elkaar liggende sporen gaat. De zesde laag is een donkergrijze tot zwarte laag dat houtskoolbrokken bevat. Laag 7 bestaat uit donkergrijs zand met lichte groene vlekken en ijzerinspoeling. De onderste laag bevat grijs zand en vertoont eveneens ijzerbandjes wat wijst op ijzerinspoeling.

datering: De datering van het spoor kan gedaan worden op basis van het aangetroffen materiaal. Het gaat dan echter alleen om de bovenliggende lagen van de kuil, aangezien enkele in die lagen materiaal is aangetroffen. De lagen 6 tot 8, die vermoedelijk van een ouder spoor afkomstig zijn, kunnen niet als dusdanig gedateerd worden.

Afb. 18: S365 met coupe en vondst *in situ*

Losse vondsten

Naast de sporen werden er ook een aantal losse vondsten gedaan. Het gaat dan voornamelijk om metalen vondsten die gevonden zijn met de metaaldetector, zoals: gespen, riemtongen, munten (vnl.: miltjes (biljoen) en groten (zilver)), e.d.. Twee van deze losse vondsten zijn opmerkelijk: een gouden munt en een pauselijke zegel of bulla. Een zilverre munt, een groot, dateerd van Filips de Stoute (1384-1404) en werd geslagen te Mechelen in het jaar 1389.

Gouden munt

Het betreft een gouden Royal van de Franse koning Charles V die regeerde tussen 1364-1380. Op de voorzijde zien we Charles V, in zijn maliënkolder, staand in een portaal geflankeerd door lelies, met in de rechter hand een zwaard en in de linker hand de zogenaamde Main de Justice. Op het omschrift staat: “Karolus*Di*Gr*Francorv*Rex”. Op de keerzijde staat een kruis uitwaaiierend in bloemen met in de kwadranten afwisselend een kroon en een lelie. De munt weegt 3,83g en is vervaardigd in puur goud (cfr. Afb. 19).

Afb. 19: S365 Gouden munt (voor en achterkant)

Pauselijke zegel of bulla

De pauselijke zegel of bulla werd gevonden in het eerste vlak. Het betreft een rond, loden voorwerp met een diameter van 4 cm (cfr. Afb. 20). Op de voorzijde kunnen de letters ‘URBANUS PP V’ gelezen worden, waardoor de zegel toegeschreven kan worden aan paus Urbanus V (1310-1370)³. De letters ‘PP’ staan voor Papa Patria. Op de keerzijde zijn de twee hoofden van Paulus en Petrus afgebeeld met bovenaan de letters ‘SPASPE (= ‘Sanctus Paulus Apostulus Sanctus Petrus Episcopus, wat staat voor: Heilige apostel Paulus en Heilige bisschop Petrus). Een pauselijke bul is een officieel document afkomstig van pausen, vorsten of universiteiten. Een dergelijk document bevat instructies en exhortaties. Een bijzondere pauselijke bul is de encycliek (zendbrief of herdersbrief). Hierin reflecteert de Heilige Vader Bijbelteksten en –interpretaties aan maatschappelijke en kerkelijke ontwikkelingen. Het woord bul komt van het Latijnse bulla, het loden of soms gouden zegel dat aan pauselijke oorkonden hangt. De bulla werd traditioneel onderaan de brief bevestigd aan twee koordjes en diende als een soort echtheidgarantie van de oorkonde en om de eenheid aan te tonen. Het aantreffen van de pauselijke zegel op deze plaats wijst op contacten die de (welgestelde) mensen, die op het Sint-Janshof leefden tijdens de 14de eeuw, hadden met de Paus.

³ Paus Urbanus V was paus van 1362 tot 1370

Afb. 20: Pauselijke bulla, 14de eeuw (voor en achterkant)

6.3.1.2. 15de- begin 16de eeuw

Muurresten

Muur S136

constructie: Deze muur is opgebouwd met bakstenen (17x8x4,5cm) en witte kalkmortel en is tot vier rijen bakstenen bewaard gebleven over een lengte van ca. 2m. De muur staat duidelijk in verband met beerput S137 aangezien een deel van muur zich op de beerput bevindt.

datering: De muur is op basis van de positie, het type baksteen en het verband met beerput S137 te dateren in de 15de-begin 16de eeuw.

Muur S134

constructie: S134 is een muur dat zich bevindt naast de vloer (S135). De muur heeft wellicht gediend als afbakening en ondersteuning, aan de westelijke kant, van de vloer. De muur is opgebouwd in een regelmatig kruisverband. De bakstenen hebben een afmeting van 20x8x4,5 en zijn gevoegd met gele kalkmortel.

datering: Ten westen van de muur werd heel wat materiaal aangetroffen dat gedateerd kan worden in de 15de eeuw, wat doet vermoeden dat de muur ook in deze periode gesitueerd dient te worden.

Vloeren

Vloer S135

constructie: Tijdens de opgraving op het Sint-Janshof is er slechts één vloer teruggevonden. Het betreft een vloer dat is opgebouwd met bakstenen met een afmeting van 16 op 7 cm. De bakstenen vertonen een patroon, waarbij de bakstenen een vierkant

vormen met in het midden een halve baksteen (cfr. Afb. 21). De vloer wordt aan de westelijke kant begrenst door de muur S134, aan de zuidelijke kant door een recentere muur S126 (cfr. 6.3.2.) en aan oostelijke kant een uitbraakspoor (S288). Aan de noordelijke kant bevinden er zich een aantal bakstenen (S289) die vermoedelijk de toegang tot de vloer aanduiden. De vloer zelf vertoont in het westen een verbranding. Dit wijst wellicht op de aanwezigheid van een haard op deze plaats. Andere aanwijzingen van een haard zijn er echter niet aangetroffen.

datering: De ligging van de vloer ten opzicht van het looppniveau is relatief eigenaardig, maar op basis hiervan kan men aannemen dat de vloer te dateren is op het eind van de 15de of het begin van de 16de eeuw, na ophoging van het terrein (cfr. 5.3.). De vloer staat wellicht ook in relatie met de beerput S137, wat de vermoedelijke datering enkel kan bevestigen.

Afb. 21: Vloer S135 met detail van patroon

Beerputten en beerkuilen

Beerput S137

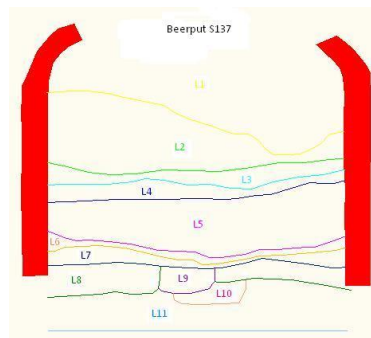
constructie: Beerput S137 bevindt zich in het uiterste noorden van het opgravingsterrein, in de hoek van muren S126 en S291. De beerput vertoont een tongewelf (cfr. Afb. 22) en is opgebouwd met bakstenen met een afmeting van 17-8-4 cm. De bakstenen zijn gevoegd met gele kalkmortel. Bij het aantreffen van de beerput bleek het midden van het tongewelf deels afgebroken. Het puin hiervan bevond zich in de bovenste laag van de beerput. Het stortgat van de beerput bevindt zich in de zuidoostelijke hoek (hoek van de twee muren).

De beerput meet ongeveer 2,50 m op 3 m en heeft een diepte van $\pm 1,80$ m. Bij het uithalen van de inhoud werd duidelijk dat in de wanden van de beerputten enkele uitsparing, nissen aanwezig waren. Deze uitsparingen wijzen erop dat er houten balken in de beerput aanwezig waren om de beerput te verstevigen.

Afb. 22: Beerput S137 met tongewelf en stortgat

onderzoek: De inhoud van de beerput vertoont een 10-tal lagen (cfr. Afb 23). De bovenste laag bevat heel wat grote puinbrokken als gevolg van het instorten van het gewelf. De tweede laag bestaat uit vermengd puin, deels afkomstig van baksteenpuin van het gewelf. De onderliggende lagen (laag 3-8) zijn de eigenlijke beerlagen. Hierin werden er heel wat consumptieresten (etensresten zoals eierschalen, kersenpitten, e.d.) aangetroffen. Ook werden er een groot aantal schervenmateriaal teruggevonden. Het betreft voornamelijk scherven en geen volledige potten. Onderaan de beerputvulling, op de bodem van de beerput werd er een houten plank aangetroffen. Van verschillende beerlagen zijn er zeefstalen genomen die onderzocht moeten worden.

Afb. 23: Vulling van beerput S137 (10 lagen)

datering: Op basis van het gevonden materiaal (aardewerk) kan de beerput gedateerd worden in de 16de eeuw. Op basis van het zeefresidu uit de zeefstalen is het wellicht mogelijk om een preciezer datering te bekomen.

Beerkuil S236, S238/S242,...

onderzoek: In het midden van het opgavingsterrein werden er een aantal beerkuilen aangetroffen in de tuingrond met quasi dezelfde samenstelling en inhoud. Deze beerkuilen hebben een licht bruine kleur en bevatten zeer veel fragmenten van mosselschelpen. Daarnaast waren deze kuilen ook rijk aan schervenmateriaal.

datering: Voor de datering kunnen we ons baseren op het schervenmateriaal, waaruit blijkt dat de beerkuilen in de 15de- begin 16de eeuw te situeren zijn.

Beergracht S256 en S294

onderzoek: Naast de vernoemde beerkuilen werden in deze zone ook twee ‘beergrachten’ aangetroffen. Deze grachten zijn langwerpige sporen (O-W georiënteerd) en vertonen dezelfde inhoud als de beerkuilen. Ook in deze sporen werd een groot aantal mosselschelpen en heel wat aardewerk gevonden.

datering: 15de - begin 16de eeuw.

Waterputten

Waterput/ton S476

constructie: S476 vertoont in het grondvlak (vlak 3) een rechthoekige vorm, bestaande uit grijs-bruin zand met lichte groene, kleiige vlekken, met een cirkelvormige kern. Deze cirkelvormige kern heeft een donkergrijze kleur. Bij het couperen van dit spoor bleek het te gaan om een cirkelvormige houten ton (cfr. Afb. 24). Het betreft hier wellicht een wijnton dat secundair gebruikt is als houten waterton, wat vaak gebruikelijk was in de late middeleeuwen (Houbrechts D. & Pieters P., 1999). Een aanwijzing daarvoor is de aanwezigheid van een circulair vulgat, ook wel bom- of spongat genaamd (cfr. Afb. 24). Dit gat werd gebruikt om de inhoud van de ton te controleren en werd meestal afgedekt met een plaatje (wat niet teruggevonden is). Dat het wellicht om een wijnton gaat is af te leiden aan de hand van de grote van de ton. Algemeen wordt aangenomen dat tonnen met een dergelijke hoogte (meer dan 1,20 m), zoals hier is aangetroffen, als wijntonnen gedefinieerd kunnen worden. De houten ton heeft een minimale hoogte van ± 150 cm en een maximale diameter van ± 90 cm. Het betreft een weinig buikige ton, waarbij de diameter in het midden van de ton hooguit tiental centimeter groter is dan de uiteinden. De houten ton is samengesteld uit 16 duigen en zijn aan de buitenkant samengehouden door gevlochten twijgen. Aan de binnenkant van de duigen zijn zgn. ‘kroosgroeven’ aangebracht (cfr. Afb. 25). Dit is het bewijs dat het oorspronkelijk wel degelijk om vaten ging. De kroosgroeven hebben namelijk als functie om de bodem en het deksel te vatten.

Van de houten ton is enkel de bodemplaat bewaard gebleven, wat logisch is aangezien bij het secundair gebruiken van de ton, het deksel verwijderd werd. Het circulaire deksel met een diameter van ± 75 cm, bestaat uit vier planken die een aantal rijen gaten op regelmatige afstand vertonen. Deze gaten werden geboord om op deze wijze het grondwater door te laten. Bij het opgeven van de waterput werd de ton opgevuld met organisch materiaal (beervullingen).

Afb. 24: Houten waterton + detail van vulgat

Afb. 24: Zgn. kroosgroeven aan de binnenkant van de ton + bodemplaat met gaten

onderzoek: De inhoud van de houten waterton bestaat uit een 5-tal lagen. De bovenste laag (25cm) bestaat uit donkergrijs zand, wat ook al op het vlak zichtbaar was. De tweede laag betreft een bruine, homogene vulling. Het derde pakket van ca. 1,20m dik bestaat uit grijskleurig zand, met houtresten (takjes). De vierde laag bevat organisch materiaal (o.a. eierschalen) en scherven. Deze laag heeft een bruin-organische kleur. De onderste laag is zwart organisch met onderaan een dun zandlaagje. Op de bodem is er de houten ronde bodemplank aangetroffen. Van de inhoud van de waterton zijn heel wat zeefstalen genomen voor verder onderzoek, om meer duidelijkheid te krijgen over de aard van de inhoud en de datering van de verschillende lagen om eventueel een langer gebruik in tijd te achterhalen.

datering: Voor de datering is het bijgevolg wachten op de analyse van de inhoud en (eventueel) dendrochronologisch onderzoek op het hout van de tonnen, maar het schervenmateriaal uit de vulling plaatst de ton ergens in de 15de/16de eeuw.

Kuilen

Ook werden er een heel aantal kuilen aangetroffen die in deze periode (15de- begin 16de eeuw) gesitueerd kunnen worden. Het gaat dan meestal om puinsporen die heel wat baksteenpuin en mortel bevatten, maar ook tegels en in mindere mate dakpannen. Deze kuilen bevinden zich voornamelijk in Vlak 2 en zijn afgedekt door de tweede ophogingslaag (cfr. 5.3.). Een aantal van deze kuilen zijn interessant aangezien ze oversneden worden door de muren van het klooster (S095 en S096, cfr. 6.3.2.). Het gaat daarbij om sporen S168 en S179. Jammer genoeg werden er bij het couperen van deze sporen geen materiaal gerecupereerd, waardoor een eventuele datering (post of ante quem) niet mogelijk is.

6.3.2. Kloosterperiode (eind 16de-18de eeuw)

Van de kloosterperiode zijn er heel wat sporen en structuren aangetroffen. Deze situeren zich voornamelijk in vlakken 1 en 2. Het gaat dan onder meer om muurresten, maar ook om beerkuilen, afvalkuilen en uitbraaksporen die in verband kunnen gebracht worden met het klooster.

Muurresten

Muur S050

constructie: Muur S050 bevindt zich in het zuidoosten van het opgravingsterrein en is gefundeerd op een 14de-eeuwse muur (dfr. 6.3.1.2.). Deze muur is N-Z georiënteerd en heeft een maximale breedte van 70 cm. In de hoogte is de muur tot 80 cm bewaard gebleven en is ongeveer 5 m lang. In het zuiden is de muur afgebroken als gevolg van een recente verstoring. De muur is opgebouwd met gele kalkmortel en bakstenen van verschillende formaten. Het gaat daarbij om gerecupereerd bouw materiaal. De muur kan gelinkt worden aan het klooster, al is het moeilijk om na te gaan hoe de muur geïntegreerd was in het klooster, aangezien de muur in het zuiden is afgebroken en het klooster zich meer naar het zuiden toe situeerde. Dit deel viel echter buiten het opgravingsterrein.

datering: Zoals reeds is aangehaald, is de muur gefundeerd op een 14de-eeuwse muur, maar de muur zelf behoorde tot het klooster (15de-16de eeuw).

Muur S092, S095, S096, S097, S293 en S298

Afb. 26: Pandgang S095 en S096

constructie: In het westen van het opgravingsterrein werden er twee parallelle muren (S095 en S096) aangetroffen (cfr. Afb. 26). Deze muren behoren tot het karmelietessenklooster en functioneerden vermoedelijk als een pandgang (wat typisch is aan een klooster), waarbij muur S096 fungeerde als de buitenmuur. Deze muur bleek ook veel minder gefundeerd te zijn dan de andere muren (slechts 3 tot 4 rijen baksteen hoog en 37 cm breed). Wellicht was deze muur dan ook geen draagmuur en had het eerder de functie als ‘venster’ op de tuin die zich ten oosten van de muur bevond. Aan de noordelijke zijde van de muur werd een nis gevonden met een bodem van zandsteen (cfr. Afb. 27). Deze nis is naar het westen georiënteerd, met andere woorden naar de pandgang toe. Mogelijk functioneerde deze nis als opstelplaats van een heiligenbeeld, al zijn hier geen bewijzen van teruggevonden. In tegenstelling tot de rest van de muur, dat is opgebouwd met onregelmatige bakstenen, is deze nis wel opgebouwd met regelmatige bakstenen. Nog ten noorden van de muur werd de aanzet van de houten balk teruggevonden (S297). Deze houten balk werd geïntegreerd tijdens de bouw van deze muur.

De parallelle muur S095 is veel solider dan S096, al is deze muur ook opgebouwd met diverse baksteenformaten en gerecupereerde bakstenen. Zo vertoont de muur enkele delen van eerder 14de-eeuwse bakstenen. Deze muur buigt zowel aan noordelijke (S293) als aan zuidelijke (S092) kant af naar het westen toe, waaruit blijkt dat het klooster niet enkel meer naar het zuiden, maar ook meer naar het westen gelegen was. Zowel S095 als S092 en S293 zijn opgebouwd met diverse baksteenformaten en zijn gevoegd met gele kalkmortel. De muren S095 en S092 zijn tot 60 cm hoog bewaard gebleven. S092 vertoont in de putwand een insprong (cfr. Afb. 28), wat vermoedelijk de bovengrondse muur aangeeft. Hieruit blijkt dat we enkel de funderingen van de muur hebben aangetroffen en dat het looppniveau van toen ongeveer een meter lager lag dan het huidige loopvlak. Muur S097 is net zoals S096 slechts enkele baksteenrijen hoog. In het midden van de muur is er een richel aanwezig, wat aangeeft dat het eerder om een rioolsysteem gaat dan om een muur van het klooster. Wat de juiste functie hiervan was is niet geweten aangezien het spoor verdwijnt in de westelijke putwand.

Afb. 27: S096-1: nis met zandsteen

Afb. 28: Muur S092 in putwand, insprong

datering: De funderingen gaan mogelijk terug tot de 15de of 16de eeuw (al is dit niet met zekerheid te zeggen), de pandgang is minder diep gefundeerd en is vermoedelijk een toevoeging ten tijde van de Karmelietessen (16de-17de eeuw).

Sterfput S093

constructie: In de hoek van muren S092 en S095 werd er een halfcirkelvormige sterfput ingewerkt (cfr. Afb. 29). Het betreft een sterfput dat dienst deed als opvangbekken voor regenwater, afkomstig van de daken. De sterfput is opgebouwd met driehoekige bakstenen met een afmeting van 17x8x4cm en zijn gevoegd met gele kalkmortel. De sterfput is tot vijf rijen baksteen bewaard gebleven, wat neer komt op \pm 30-35 cm. Op basis van de insprong te zien in de putwand van S092, had de sterfput wellicht een koepelvormige afsluiting tot iets boven het toenmalige loopniveau.

onderzoek: De inhoud van de sterfput bleek te bestaan uit homogeen, grijs zand (cfr. Afb. 29). Naast heel wat houtskoolspikkels werden er zeer fragmentarische stukjes aardewerk aangetroffen. Van deze inhoud zijn er zeefstalen genomen per 5 cm voor verder onderzoek. Onderaan de vulling bevond er zich een laag met baksteenpuin.

datering: Net zoals de muren kan de sterfput tot het karmelietessenklooster gerekend worden.

Afb. 29: Sterfput S093 en coupe

Muur S126, S127, S290 en S291

constructie: In het noorden van het opgravingssterrein werd een muur aangetroffen (S126) dat het volledige terrein doorkruist in O-W richting. Deze muur verdwijnt zowel in de westelijke als de oostelijke putwand. S127 en S291 zijn haaks op deze muur gebouwd en S290 bevindt zich haaks op S127 en parallel met muur S126. De vier muren zijn allen opgebouwd uit baksten met diverse formaten en wit-gele kalkmortel. S126 heeft een zeer onregelmatig verloop en is van zeer slechte kwaliteit.

datering: Deze muren zijn wellicht te situeren ten tijde van het klooster, 16de eeuw. Muur S126 is gefundeerd op oudere (14de-eeuwse) muren (S484, S485) en is gebouwd net naast beerput S137, muur S136 en vloer S135. Dit wijst erop dat men bij de bouw van de muren S126, S127, S290 en S291 de reeds bestaande structuren heeft geïntegreerd.

Uitbraaksporen

Naast de muurresten werden er ook een aantal uitbraaksporen aangetroffen (o.a. S091). Deze uitbraaksporen zijn wellicht toe te schrijven aan de talrijke verbouwing die men aan de gebouwen heeft gedaan.

Houten riool of afvoerbuis (S297, S427, S490)

onderzoek: Zoals reeds vermeld werd er ten noorden van muur S096 een houten balk aangetroffen. Na nader onderzoek bleek het om een soort houten rioolstelsel of afvoerbuis te gaan (zoals ook aangetroffen werd tijdens een opgraving in 1981 ten noorden van de Van Hoeystraat op het voormalig Muizenklooster, cfr. 2.3.). Na het verdiepen naar het derde vlak kon een deel van het tracé gevolgd worden. De houten rioolbuis vertrekt daarbij vanuit een vierkanten gemetselde opvang put ter hoogte van de muur (cfr. Afb. 30) en loopt richting het noorden. Daar komt het samen met een tweede houten balk die vertrekt uit een houten constructie (S499) in het oosten van het opgravingssterrein, dat geïnterpreteerd kan worden als een houten opvangbekken (cfr. Afb 31). Dit opvangbekken bestaande uit boven elkaar geplaatste houten planken en ingeheidde paaltjes rondom. Op het

punt waar de twee balken samenkomen vervolgt het zijn weg richting noordwesten, waar het vermoedelijk (zoals deze gevonden aan de andere kant van de Van Hoeystraat) uitmond in het nabijgelegen vliet aan de Van Hoeystraat. Van deze balk is een stuk gerecupereerd om verder onderzoek op te doen met oog op datering (C14 of dendrochronologie) en eventueel de inhoud eruit te halen.

Afb. 30: Houten riool en muur S096

Afb. 31: Houten opvangbekken

datering: Op basis van de relatie met muur S096 en de datering die gegeven is aan de houten balk gevonden aan de andere kant van de Van Hoeystraat, is deze houten rioolbuis (en het daarbij horende opvangbekken) te dateren in de 16de eeuw.

Beerkuilen

Beerkuil S138

onderzoek: Beerkuil S138 bevindt zich in de zuidoostelijke hoek van het opgravingsterrein. Het spoor verdwijnt in de putwand en wordt oversneden door de recente verstoring. Op het grondvlak vertoont de kuil een donkergrijs-bruine kleur en bevat houtskool, baksteen en mortel. Bij het couperen bleek het spoor een 11-tal lagen te hebben (cfr. Afb. 32).

Afb. 32: Coupe beerkuil S138

De bovenste twee lagen hebben zowat dezelfde kleur en samenstelling als op het grondvlak zichtbaar was. De lagen daaronder zijn typisch bruine beerlagen met consumptieafval (mosselschelpen, bot,...). Deze beerlagen waren anderzijds ook zeer rijk aan materiaal. Zo werden er tal van scherven teruggevonden van o.m. kruiken, schalen, e.d., maar ook volledige zalfpotjes en olielampjes in steengoed (Raeren). Ook werd er een zgn. ‘danskruik’ in Raeren gevonden, met daarop een tafereel van dansende figuren, alsook een kruik met een metalen klep en een kinderkopje in keramiek. Naast het aardewerk werden er dus ook enkele metalen voorwerpen gevonden, waaronder lepels en riemgespen (munt) en loden speelpenningen. Op één speelpenning wordt de datum ‘1584’ vermeld. Verder werd er ook heel wat glas teruggevonden. Het gaat om gewoon glas (flessen, Venetiaans glas, Berkemeier, vlakglas, ...), maar ook om speciaal luxe glas, zgn. ‘tazza’. Eén van de fragmenten vertoont een soort ‘stripverhaal’ (cfr. Afb. 33). Ook werd er glas gevonden voorzien van een laagje bladgoud. Ook werden er een 20-tal leren schoenen aangetroffen (cfr. Afb. 34). Het gaat daarbij om verschillende maten en grootten. Van de meeste schoenen is enkel de schoenzool teruggevonden. De reden dat er zoveel stukken leer zijn aangetroffen is dat schoenen snel verslijten en bijna niet te recyclen zijn, alsook de goede bewaringstoestand van de context (beerkuil) waarin de resten zijn teruggevonden. Van de verschillende onderdelen van een zool is enkel de teen bepalend voor het type. Bij de hier aangetroffen schoenzolen gaat het om een afgeronde symmetrische teen en een ovale teen (Schiecatté L., 2003). Dit zijn algemeen de meest voorkomende types.

Afb. 33 & 34: Glas en aardewerk + kinderkopje in keramiek

Afb. 35: Leren schoenzolen

datering: Het talrijke materiaal gevonden in de beerkuil is te dateren van het midden van de 15de tot het einde van de 16de eeuw/begin 17de eeuw. Wat erop kan wijzen dat de beerput tijdens gans deze periode in gebruik geweest is.

Beerkuil S185

onderzoek: S185 is een ovaalvormige beerkuil en meet 200 op 130 cm. De kuil is tot 53 cm diep. De beerkuil oversnijdt S184, maar wordt zelf oversneden door de recente verstoring. In de coupe van de beerkuil zijn er 5 lagen te onderscheiden. De eerste laag is een homogene, donkergrijze beerlaag. Laag 2 is een lichtgrijze laag van vermengde beer. De derde laag is dan weer een donkerbruine beerlaag en bevat, naast mosselschelpen en bot, ook aardewerk. Laag 4 is een lichtgrijs-groene vermengde beerlaag en laag 5 is een homogeen, donkergrijs-bruine beerlaag.

datering: Deze beerkuil bevat heel wat minder materiaal als beerkuil S138, maar kan in dezelfde periode gesitueerd worden. Ook belangrijk voor de datering is dat deze beerkuil S184 oversnijdt, dat op zijn beurt oversneden wordt door de kloostermuur S096.

Beerkuil S025

onderzoek: Beerkuil S025 heeft in het grondvlak een rechthoekige tot ovale vorm, met een donkergrijze kleur. In deze beerkuil werden consumptieresten aangetroffen in de vorm van visgraten, mossel- en oesterschelpen en divers botmateriaal (varken, schaap,...). Ze bevat zeer veel organisch materiaal samen met laat 16de tot midden 17de-eeuws gebruiks aardewerk aardewerk.

datering: ca. 1550-1650

Afvalkuilen

Zowel in vlak 1 als in vlak 2 werden er een aantal rijke afvalkuilen aangetroffen die gelinkt kunnen worden aan het karmelietessenklooster.

Afvalkuil S019 & S020

onderzoek: S019 en S020 zijn twee afvalkuilen die gelegen zijn naast uitbraaksporen (S048 en S049). In deze afvalkuilen werd heel wat materiaal aangetroffen, zoals: oesterschelpen, bot, aardewerk en glas. Het aangetroffen schervenmateriaal in deze sporen bestaat hoofdzakelijk uit rood geglazuurd aardewerk (papkommetjes, zalfpotten, borden, schotels, grape's, ...). In mindere mate komt steengoed (Raeren en Westerwald) voor alsook het meer luxueuzere Nederrijns aardewerk (borden of schotels in Weser en Werra). Ook werden er scherven gevonden van een humpje uit Siegburg (in steengoed) en een majolicabord met een blauwkleurig dambordpatroon. Eén van de scherven van de zgn. humpje is afkomstig van de productieplaats Duingen (Duitsland). Het gevonden glas betreft o.a. noppenglas en berkenmeiers. Verder werd er een groengeglazuurde kacheltegel of schouwgarmituur met daarop een figuur gevonden (Herremas D., 2010) (cfr. Afb. 36).

Afb. 36: Enkele vondsten uit S019 & S020

datering: Het schervenmateriaal, waaronder het majolicabord met een blauwkleurig dambordpatroon, kan gedateerd worden tussen 1575 en 1625

Afvalkuil S047

onderzoek: S047 is op het eerste zicht een puinkuil, maar tussen het puin werd er heel wat aardewerk aangetroffen. Ook hier betreft het voornamelijk kruiken en potten uit Raeren en Siegburg. De aanwezigheid van aardewerk tussen het puin kan een aanwijzing zijn dat het gebroken aardewerk is weggegooid tijdens het verbouwen van het klooster door de karmelietessen.

datering: 16de-17de eeuw

Afvalkuil S178

onderzoek: Afvalkuil S178 bevindt zich ten westen van muur S095 en bijgevolg binnen de muren van het klooster. Deze kuil heeft een donkerbruine/bruin-grijze kleur en een diepte van ca. 50 cm. De kuil oversnijdt S179 (wat ook oversneden wordt door muur S095 en S096). Deze afvalkuil was zeer rijk aan materiaal. Het gaat daarbij om gebroken luxe aardewerk en glas dat in één keer is weggegooid. In de kuil werden heel wat fragmenten van majolicaborden en papkommen gevonden met een zgn. ‘dambordpatroon’ (cfr. Afb. 37). Eén van deze borden was zelfs nog compleet, enkel gebroken. Daarnaast is er ook een bord gevonden met daarop de afbeelding van een vis (cfr. Afb. 37). Dit soort borden werden niet gebruikt om uit te eten, maar werden opgehangen aan de muur. Dit wordt ook bevestigd door de aanwezigheid van kleine gaatjes, waarmee de borden werden opgehangen. Ander aardewerk dat werd aangetroffen is: polychrome majolica, steengoed, Nederrijns (Weser of Werra), rood geglaazuurd en witbakkend aardewerk en een bord in Werra met de datum ‘1620’. Naast het luxe aardewerk werd er ook een grote hoeveelheid fragmentair luxe glas gevonden in deze afvalkuil. Het betreft voornamelijk kelderflessen, drinkglazen en kelken. Het gaat daarbij om zowel Venitiaans glas als, het eerder vernoemde, ‘tazza’-type met bladgoud. Eén van de glazen van het tazza-type vertoont bladgoud in de vorm van leeuwenkopjes. Ook werd er een versierd wijwatervat teruggevonden. Dit wijwatervat is geel-blauw gekleurd.

Afb. 37: Majolicaborden en steengoedkruikje uit afvalkuil S178

datering: Op basis van het gevonden materiaal kan deze afvalkuil gedateerd worden in de beginperiode van het klooster (16de eeuw/17de eeuw). Vermoedelijk is het materiaal dan ook weggegooid door de rijke karmelietessen die dit soort luxe materiaal konden veroorloven.

Kuilen

Uit deze periode werden een heel aantal (puin)kuilen aangetroffen die gelinkt kunnen worden aan het gebruik van het terrein als klooster. De puinkuilen met hoofdzakelijk bouwafval (baksteen en kalkmortel) hebben wellicht te maken met de afbraakwerken en verbouwingen die de karmelietessen tijdens hun verblijf (1616-1783) in het klooster hebben uitgevoerd. Deze kuilen zijn afgedekt door de derde ophoging dat zich vermoedelijk heeft voorgedaan op het einde van de 18de eeuw of begin 19de eeuw, na het opgeven van de site als klooster.

In de noordoostelijke hoek van Vlak 2 werden twee opvallende kuilen aangetroffen, nml: S267 en S268. Deze kuilen bleken vol te zitten met restanten van kleine schelpen en slakken, wellicht afkomstig van zoetwaterdiertjes uit het vliet aan de Van Hoeystraat. De reden dat deze resten van schelpdieren en slakken zo massaal in een kuil aangetroffen zijn is niet te achterhalen. Het betreft in ieder geval geen consumptieafval, aangezien de schelpen daarvoor te klein zijn.

6.3.3. Na kloosterperiode (19de-20ste eeuw)

Het betreft voor deze periode voornamelijk puinsporen en recentere ‘verstoringen’ die terug te vinden zijn in vlak 1. Deze puinsporen zijn over het algemeen rechthoekige kuilen met scherpe hoeken. Een aantal van de puinsporen gaan tot op de moederbodem en bijgevolg zijn deze sporen in de drie vlakken terug te vinden (o.a. S007, S090,...) tot meer dan 2 m diep (vanaf het huidige loopvlak). Het schervenmateriaal uit de puinsporen dateert de sporen in de 18de/19de eeuw.

In het uiterste zuiden van het opgravingsterrein werd er een verstoorde zone aangetroffen. In deze verstoring werd een los menselijk dijbeen (linkse femur)⁴ gevonden van een volwassen man of vrouw. Mogelijk heeft dit te maken met begraving ten tijde van de Karmelietessen.

Een andere vondst betreft een relict uit de Eerste Wereldoorlog. Het gaat om een kleine bomput, niet in het vlak zichtbaar, waarin de bovenkant van een Duitse obus werd gevonden met nog een deel van de ontsteking. Deze werd opgehaald door DOVO en door hen gedetermineerd als een Duitse Grenade Fuze Zunder 14 (cfr. Afb. 38).

⁴ Determinatie door Katrien Van de Vijver (Dienst Archeologie Mechelen)

Afb. 38: Duitse Grenade Fuze Zunder 14

7. Conclusie

Tussen 1 april en 7 mei 2010 werd in opdracht van Willemen General Contractor NV een archeologische opgraving uitgevoerd door projectbureau Archaeological Solutions bvba op de site van SintJanshof, gelegen tussen de Sint-Janstraat en de Van Hoeystraat, te Mechelen. Dit onderzoek kadert in de plannen in een nieuwbouwproject met bijbehorende ondergrondse parking met ingrepen in de bodem als gevolg. In het totaal werd er een oppervlakte van ca. 1500 m² onderzocht, met het doel om de archeologische sporen van de periode vóór de aanwezigheid van het karmelietessenklooster na te gaan en te registreren. Hierbij werden er in het totaal 490 sporen aangetroffen en die in drie vlakken.

Het onderzoek leverde heel wat sporen en materiële resten op gaande van de late middeleeuwen tot de 18de eeuw. Het gaat daarbij om verschillende sporen: muurresten, paalkuilen, beerkuilen, beerputten, puinkuilen, waterput, ... De meeste muurresten die werden aangetroffen kunnen gesitueerd worden ten tijde van het karmelietessenklooster (1616-1783), al zijn er ook muren teruggevonden van woningen die er vóór het klooster gestaan hebben. Het betreft de achtergevel van een woning dat georiënteerd was op de Van Hoeystraat, met bijbehorende beerput. Ook werden er tal van laat middeleeuwse paalkuilen aangetroffen, waarbij minstens twee houten gebouwtjes onderscheiden worden. Eén van deze gebouwen betreft een vierpalige spieker of werkhuisje, waarbij de palen nog deels bewaard bleken in de paalsporen. De talrijk aangetroffen beerkuilen kunnen worden gedateerd vanaf de late middeleeuwen (14de-15de eeuw) tot de 17de eeuw. Een aantal van deze beerkuilen waren zeer rijk aan materiaal. Het gaat daarbij niet alleen om consumptieafval (mosselschelpen, dierlijk bot) maar ook om aardewerk, glas, ledere schoenen, metalen voorwerpen, ... Naast de rijk gevulde beerputten werden er ook afvalkuilen aangetroffen met heel wat gebruiksvoorwerpen. Eén van deze afvalkuilen (S178) was gevuld met zeer hoogstaand luxe aardewerk en glas, wat erop wijst dat de bewoners van het klooster zeer gegoed waren. Ook de vondst van de pauselijke bulla en de gouden munt wijzen op het feit dat ook de mensen die ervoor op deze plaats leefden (14de-15de eeuw) ook al geen arme Mechelaars waren, wat blijkt uit de bronnen (leden van de Grote Raad).

Aan de hand van het groot aantal sporen en gevonden materiaal kunnen we besluiten dat de site van Sint-Janshof reeds een lange geschiedenis gekend heeft (vanaf de late middeleeuwen) en rijke bewoners gehad heeft. Niet alleen tijdens het klooster, maar ook ervoor.

Dankwoord

Graag wensen wij de mensen van Willemen General Contractor NV te danken voor het vertrouwen dat het als opdrachtgever in het projectbureau Archaeological Solutions heeft gesteld. Speciale dank gaat hierbij uit naar **dh. Robin...?** die voor een vlot verloop van de werkzaamheden op het terrein zorgde. Mevr. Annick Arts wensen we te danken, die in haar functie als erfgoedconsulente bij het Agentschap R-O Vlaanderen, Entiteit Onroerend Erfgoed, bereid werd gevonden om advies te verschaffen. Onze dank gaat ook uit naar Bart Robberechts en Liesbeth Troubleyn van de stedelijke dienst Archeologie Mechelen voor de begeleiding en bijkomende advisering. Verder gaat onze dank uit naar de firma Braspenning, die de graafwerken uitvoerde, voor de goede samenwerking op het terrein.

Bibliografie

De Grootte K., 1992, *Het afval van de Rijke Klaren. Noodonderzoek in de voormalige abdij van Beaulieu te Petegem (gem. Wortegem-Petegem, prov. Oost-Vlaanderen)*, Interimverslag 1992, Archeologie in Vlaanderen II-1992, Zellik, pg. 335-412

Herremas D., 2010, De abdij van Clairfontaine, opbouw en evolutie van de 15de-eeuwse keuken en stove, In: De **Wilde M., Ervynck A. & Becuwe F.**, *Cenulae recens factae*, een huldeboek voor John De Meulemeester, pg. 211-225

Houbrechts D. & Pieters P., 1999, *Tonnen uit Raversijde (Oostende, prov. West-Vlaanderen): een goed gedateerd verhaal over water- en andere putten*, Interimverslag 1995/1996, Archeologie in Vlaanderen V-1995/1996, Zellik, pg. 225-261

Schietecatte L., 2003, *Laat- en postmiddeleeuws leer uit het verlaten vissersdorp Walraversijde, (Stad Oostende, prov. West-Vlaanderen)*, Interimverslag 1999/2000, Archeologie in Vlaanderen VII-1999/2000, Zellik, pg. 141-200

Raffo P., 1982, Archeologisch onderzoek van het voormalig muizenklooster (Hof van Saksen) te Mechelen, In: *Mechelse vereniging voor Archeologie* vzw, 3-maandelijks tijdschrift '82/2, pg. 30-35

Nieuwsbrief 13, *Het archeologisch onderzoek op de site Euroshopping/Het Clarenhof*, Stad Mechelen – dienst Archeologie, Mechelen

Nieuwsbrief 15, *Het archeologisch onderzoek van het Sint-Romboutskerkhof*, Stad Mechelen – dienst Archeologie, Mechelen

Bijlagen

Bijlage 1: Afdruk van het georeferende digitale grondplan.

Bijlage 2: Sporenlijst.

Bijlage 3: Berekening hoogtes.

Bijlage 4: Vondstenlijst.

Bijlage 5: Fotolijst.